



Bréfa- og málasafn 1949-1950.

Bjarni Benediktsson – Stjórnámál – Efnahagsmál – Varnarmál – Landhelgisdeilan – Sveinn Benediktsson – Ólafur Thors – Thor Thors – Helgi Bergsson – Benjamín Eiríksson – Sigurjón Pétursson – Áki Jakobsson – Mr. Bevins – Mr. Acheson – Mr. G.W. Harrison – Mr. Galway – Mr. Lawson – Atlantshafsbandalagið – NATO – Landsbankinn

Tekið af vef Borgarskjalasafnsins

bjarnibenediktsson.is

Einkaskjalasafn nr. 360

Stjórnámálamaðurinn

Askja 2-12, Örk 2

©Borgarskjalasafn Reykjavíkur



Frá

Viðskiptamálaráðuneytinu.

só saka útlán sín til
árþörf, sem orsakast
þallega í verzlun og

I. Inngangur.

Áhrif gengislökkunarinnar í þá átt að auðvelda útflutninginn og draga úr innflutningnum, og koma þennig á meira jafnvægi í viðskiptunum við útlönd, fara að mestu - eða öllu - leyti eftir því hve vel tekst að stemma stigu fyrir hækkun verðlags og kaupgjalds innanlands. Hæfuðatriðið er því að engin ný dýrtið myndist. Sparifjármyndun (aðviðbættum "fyrirhuguðum" greiðsluhalla við útlönd) verður að vera að minnsta kosti jafn mikil og fjárfesting og hallarekstur - ef einhver. Útkoman veltur á afstöðu þessara stærða. Eina undantekningin er að verkalyðsfélögin sjálf gætu farið af stað og fengið herra kaupgjald (og þar með hækkað bæði kaupgjald og verðlag). Þessi möguleiki er samt að miklu leyti undir því kominn hvort ný dýrtið myndast að öðru leyti. Áhrif nýrrar dýrtiðar á eftirspurnina eftir vinnuafli myndu sennilega fljótlega ýta undir nýjar kaupkröfur.

Þá ber enn að gæta að þótt myndun nýrrar dýrtiðar ætti sér ekki stað, og þótt Marshall-aðstoðin gerði að verkum að nægar vörur væru fyrir hendi, gæti samt farið úr reipunum, ef skortur yrði á vinnuafli - ekki vegna aukinnar fjárfestingar, heldur vegna aukinnar notkunar tekja sem þegar eru til. Sérstaklega á þetta við um útflutningsframleiðsluna, sem í heild ætti að vera arðbarri en áður. Verður rétt um þetta atriði síðar.

Vegna gengislökkunarinnar hækkar verðlagið í landinu, sökum herra verðlags innfluttrar vöru. Peningaeiningin verður minna virði en áður. Miðað við óbreyttar þjóðartekjur og óbreytta verzlunarveltu (í friðu) þarf meira peningamegn til þess að halda við sömu framleiðslu og áður, vegna hinna hærri erlendu kostnaðar-

TRÚNAÐARMÁL

=====

líka, og sömu verzlunurveiltu, vegna hinnar verðbarri erlendu
vöru, sem stigur sem svarar þessa fob-verði. Til þess að hugt
sá að "Hvort Landsbankinn eigi að auka útlán sín til
að fullnægja þeirri veltufjárþörf, sem orsakast
hefir við gengislökkunina aðallega í verzlun og
iðnaði ... "

I. Inngangur.

Áhrif gengislökkunarinnar í þá átt að auðvelda útflutninginn
og draga úr innflutningnum, og koma þannig á meira jafnvægi í við-
skiptunum við útlönd, fara að mestu - eða öllu - leyti eftir því
hve vel tekst að stemma stigu fyrir hækku verðlags og kaupgjalds
innanlands. Höfuðatriðið er því að engin ný dýrtið myndist.
Sparifjármyndun (aðviðbættum "fyrirhuguðum" greiðsluhalla við út-
lönd) verður að vera að minnsta kosti jafn mikil og fjárfesting
og hallarekstur - ef einhver. Útkoman veltur á afstöðu þessara
starða. Eina undantekningin er að verkafélögin sjálf getu
farið af stað og fengið herra kaupgjald (og þar með hækkað bæði
kaupgjald og verðlag). Þessi möguleiki er samt að miklu leyti
undir því kominn hvort ný dýrtið myndast að öðru leyti. Áhrif
nýrrar dýrtíðar á eftirspurnina eftir vinnuafli myndu sennilega
fljótlega ýta undir nýjar kaupkröfur.

Þá ber enn að gata að þótt myndun nýrrar dýrtíðar ætti sér
ekki stað, og þótt Marshall-aðstoðin gerði að verkum að nægar vörur
varu fyrir hendi, gæti samt farið úr reipunum, ef skortur yrði á
vinnuafli - ekki vegna aukinnar fjárfestingar, heldur vegna auk-
innar notkunar tekja sem þegar eru til. Sérstaklega á þetta við
um útflutningsframleiðsluna, sem í heild ætti að vera arðbarri en
áður. Verður rætt um þetta atriði síðar.

Vegna gengislökkunarinnar hækkar verðlagið í landinu, sökum
herra verðlags innfluttrar vöru. Peningaeiningin verður minna
virði en áður. Miðað við óbreyttar þjóðartekjur og óbreytta
verzlunurveiltu (í friðu) þarf meira peningamegn til þess að halda
við sömu framleiðslu og áður, vegna hinna hærri erlendu kostnaðar-

"Hvort Landsbankinn eigi að saka útlán sín til
að fullnægja þeirri veltufjárbörf, sem orsakast
hefir við gengislökkunina aðallega í verzlun og
iðnaði ... "

I. Inngangur.

Áhrif gengislökkunarinnar í þá átt að auðvelda útflutninginn og draga úr innflutningnum, og koma þannig á meira jafnvægi í viðskiptunum við útlönd, fara að mestu - eða öllu - leyti eftir því hve vel tekst að stemma stigu fyrir hækkun verðlags og kaupgjalds innanlands. Höfuðatriðið er því að engin ný dýrtíð myndist. Sparifjármyndun (aðviðbættum "fyrirhuguðum" greiðsluhalla við útlönd) verður að vera að minnsta kosti jafn mikil og fjárfesting og hallarekstur - ef einhver. Útkoman veltur á afstöðu þessara stærða. Eina undantekningin er að verkalýðsfélögin sjálf gætu farið af stað og fengið herra kaupgjald (og þar með hækkað bæði kaupgjald og verðlag). Þessi möguleiki er samt að miklu leyti undir því kominn hvort ný dýrtíð myndast að öðru leyti. Áhrif nýrrar dýrtíðar á eftirspurnina eftir vinnuafli myndu sennilega fljótlega yta undir nýjar kaupkröfur.

Þá ber enn að gæta að þótt myndun nýrrar dýrtíðar ætti sér ekki stað, og þótt Marshall-aðstoðin gerði að verkum að nægar vörur væru fyrir hendi, gæti samt farið úr reipunum, ef skortur yrði á vinnuafli - ekki vegna aukinnar fjárfestingar, heldur vegna aukinnar notkunar tekja sem þegar eru til. Sérstaklega á þetta við um útflutningsframleiðsluna, sem í heild ætti að vera arðbarri en áður. Verður rétt um þetta atriði síðar.

Vegna gengislökkunarinnar hækkar verðlagið í landinu, sökum herra verðlags innfluttrar vöru. Peningaæiningin verður minna virði en áður. Miðað við óbreyttar þjóðartekjur og óbreytta verzlunarveltu (í friðu) þarf meira peningamegn til þess að halda við sömu framleiðslu og áður, vegna hinna hærri erlendu kostnaðar-

liða, og sömu verzlunarveltu, vegna hinnar verðhætti erlendu vöru, sem stígur sem svarar herra fob-verði. Til þess að hægt sé að svara aðal spurningunni, þarf fyrst að svara eftirfarandi spurningum:

- 1) Á hvern hátt berast hinir nýju peningar inn í peningakerfið?
- 2) Getur aukning peningamagnsins gerzt án þess að auka dýrtíðina, þ.e. án þess að valda annaðhvort herra verðlagi (eða vöruburrð) umfram það sem þyrfti að vera gengislækkunarinnar vegna?

2. Aukning peningamagnsins.

Vegna gengislækkunarinnar fá útflytjendurnir 74.3% hætti upphæð í íslenskum krónum en annars, fyrir sama magn erlends gjalds eyris. Þegar frá hefir verið dregin aukning erlenda kostnaðarins - í krónum, og styrkirnir sem felldir hafa verið niður, verður eftir heildaraukning tekna þeirra sem tekjur hafa af framleiðslu afurðanna sem fluttar eru út. Svo er að sjá að nokkur tekjuaukning verði hjá sjómönnum á bátaflothanum, en engin hjá útgerðarmönnum. Hjá togurunum virðist þetta vera öflugt. Þar virðist verða mjög lítil aukning á peningatekjum sjómanna, en talsverð hjá útgerðarmönnum. Nokkuð af tekjuaukningunni rennur til ríkisins - eða til sjóðsmyndunar, þ.e. framleiðslugjöldin. Þar sem útgerðarmenn munu nota tekjuafgang sinn til þess að greiða með skuldir og afskriftir, og ríkissjóður mun nota sinn hluta til þess að greiða með skuldir eða tekjuhalla, þá verður ekki annað séð en að gengislækkunin muni fyrst í stað hafa tiltölulega lítil áhrif í þá átt að auka peningatekjur fólks, og þá eftirspurn þeirra eftir vörum og þjónustu til neyzlu eða fjárfestingar. Fyrstu mánuðina mun aukning aðvirðis útflutningsins koma fram aðallega sem aukning eigin rekstrarfjár hjá útgerðarfyrtækjum, endurgreiðslur skulda hjá sömu fyrirtækjum og hjá ríkið, og til að mæts hallarekstri, þ.e. til að standa straum af tekjumyndun, sem þegar á sér stað. Áberandi aukning á peningatekjum manna kemur naumast fram fyrr en í haust, verði samilegt síldarsumar. - Á hinn bóginn hækka innfluttu vörurnar

í verði. Raunverulegur kaupmáttur tekna minnkar nokkuð. Þessi fyrstu áhrif gengislökkunarinnar eru því verðhjöðunaráhrif - svo langt sem þau né, þ.e. þau ganga í þá átt að auka sparifjármyndunina í viðtækustu merkingu.

Það er því hægt að segja að fyrstu áhrif gengislökkunarinnar á peningamagnið sé að auka það á þann hátt að útflytjendurnir fá fleiri krónur fyrir hverja einingu erlendis gjaldeyris. Þetta er með öllu eðlilegt og heilbrigt. Aukning peningamagnsins verður fyrir aukningu tekna þessara aðila. Samkvæmt framansögðu berst samt lítið af nýjum peningum inn í kerfið, þ.e. kemur fram sem endanleg (final) eftirspurn eftir vörum og þjónustu, frá þessari hlið fyrstu mánuðina.

Við komum þá að innflutningsverzluninni. Innflutningur, sem áður kostaði 425 m.kr. (cif), kostar nú 625 m.kr., eða um 200 m.kr. meir. Innflytjendur þurfa því meira veltufé en áður. / Síðan Ef veltutími birgða þeirra er t.d. 6 mán. þá þurfa þeir 100 m.kr. meira veltufé en áður. / Síðan tekur sala varningsins innanlands meira fé af tekjum manna sem nemur þessum 200 m.kr. á ári. Sú staðreynd að vörurnar kosta meira en áður er verðhækkun gengislökkunarinnar, ekki ný dýrtið. Fé það sem vörurnar taka úr umferð, umfram það sem þær áður gjörðu (fyrir gengislökkunina) er einkum tekjuaukning útflytjendanna (sumt fer til að kaupa heimaframleiddar vörur). Raunverulega taka vörurnar ekki 200 m.kr. meira úr umferð en áður, þar sem hlutfallslega minna verður keypt af innfluttum vörum en áður. Hlutfallsleg rýrnun tekna borið saman við verðlag innfluttu vörunnar hefir hagstæð áhrif á greiðsluþæfni. Innflytjandinn endurgreiðir svo bönkunum lánið með þeim peningum, sem hann fær fyrir vörurnar. Hann tekur meira fé "úr umferð" sem svarar aukningu veltufjárins. Aukning lánsfjár til hans sem svarar hækkun fob verðs vörunnar eykur því ekki myndun tekna í landinu - eins og kaup erlenda gjaldeyrisins á herra verði af útflytjendunum gerir. Aukin álagning og gróði myndi ekki breyta heildarástandinu, þar sem það myndi þýða tilsvarandi rýrnun peninga tekna hjá kaupendum vörunnar. Aukning lánsfjár til hans gerir honum kleift að velta sama vörumagni og áður á herra verði, en myndar ekki nýjar tekjur í kerfinu. Hitt er svo fram-

frankvæmdaretriði að peningastofnanirnar - nú sem endranær - sjái um að innflytjandanum gefist ekki kostur á að nota lánsféð til annars, þ.e. endurgreiði skuld sína jafnóðum og vörubirgðirnar seljast.

Um iðnaðinn gildir svipað og um innflutningsverzlunina. Meðan útlán til iðnaðarins eru ekki aukin umfram það sem þarf til þess að velta verðhærrí innfluttum hráefnum, veldur sú aukning ekki myndun nýrra tekna í landinu.

Svipað má segja um aukin útlán til verzlunar og iðnaðar síð-
er meir vegna kaupuppbóta.

Á það/sérstaklega bent, að hér að framan hefir aðeins verið
skál
rætt um útlán til verzlunarfyrirtækja og iðnfyrirtækja sem þegar eru í rekstri, og miðað við að viðhalda rekstri þeirra í þeim stíl sem nú er - ekki að hann sé aukinn. Um útlán til aukins rekstrar er rætt síðar í sambandi við vinnumarkaðinn.

Um lán út á birgðir má ræða sérstaklega. Útflutningsvara: Eðlilegt er að bankarnir láni út á útflutningsafurðir, og auki þá útlánin sem svarar til hærri erlendra kostnaðarliða, en ekki meir. Aukin saltfiskframleiðsla gerir óhjákvæmilegt að bankarnir auki útlánin til útflytjendanna. Greiðsluhallinn eykst í bili, en aukning útlánanna er þjóðhagsleg nauðsyn, enda er þetta algjörlega heilbrigð útlánaaukning meðan framleiðslan ber sig. Innflutt vara: Verzlunarveltan sjálf myndar engar nýjar tekjur til viðbótar fyrri tekjum í kerfinu (þ.e. í bili má reikna með verzlunarkostnaðinum óbreyttum). Sama gildir um birgðamyndun. En hún eykur greiðsluhallan við útlönd - í bili -. Sé hún finanseruð af bönkuntum hefir hún engin áhrif á peningakerfið, en sé hún finanseruð af eigin fé verzlunar og iðnaðarfyrirtækja, þá festir hún fé sem annars gæti farið í verklegar framkvæmdir eða neyzlu. Það er því óhætt að bankarnir finanseri, eða a.m.k. hjálpi til að finansera - slíka birgðamyndun. En það er áriðandi að þeir kalli inn lánin þegar varan er seld. Að sjálfsögðu er æskilegast að verzlun og iðnaður leggi sem mest af eigin fé til þess að greiða með innflutta vöru,

en það er ástand sem hefir ekki skapast sérstaklega við gengislækkunina, heldur var fyrir.

Hér að framan hefir verið greint hvernig peningamagnið eykst 1) vegna tekna í útflutningsframleiðslu, sem þegar er í gangi; 2) vegna verzlunar með óbreytt vörumagn hjá fyrirtækjum, sem þegar eru í gangi; og 3) vegna birgðasöfnunar. Aukin útlán, á þann hátt sem til hefir verið tekið, veldur ekki í sjálfu sér nýrri dýrtíð.

3. Óbein áhrif aukinna útlána.

Aðal hættan við aukin útlán til verzlunar og iðnaðar liggur í hinum óbeinu áhrifum sem þau geta haft, og sem þarf þess vegna að reyna að fyrirbyggja. Óbeinu áhrifin eru þau að með útlánunum er hugsanlegt að verzlun og iðnaði sé gert auðveldara en ella að nota fé á óeðskilegan hátt, t.d. að nota "eigin" fé til fjárfestingar eða spekulatívrar birgðasöfnunar, eða til fasteignakaupa. Til þess að koma í veg fyrir að slíkt geti átt sér stað, mætti t.d. taka skriflega skýrslu af þeim sem vilja fá aukin lán - skýrslu um það hvaða fyrirtælanir þeir hafi á árinu. Ætla þeir að leggja fé í framkvæmdir á árinu, eða í birgðasöfnun, og þá hvaða fé? Það sem þarf einkum af fyrirbyggja er að aukin útlán verði notuð til fjárfestingar, t.d. á þann hátt að fyrirtækið festi eigið fé og fái síðan bankalán til rekstursins. Yfirleitt þurfa bankarnir alltaf að fylgjast með því að rekstrarfé þeirra sé ekki misnotað. Til þess að fyrirbyggja hin óbeinu áhrif, þ.e. að aukning rekstursfjár vegna herra verðlags leiði til myndunar nýrra telna í atvinnukerfinu, þurfa bankarnir að fylgjast sem best með allri starfsemi viðskiptamanna sinna.

4. Takmörkun útlána.

Bankarnir hafa um hrið lánað of mikið fé til fjárfestingar. Spurningin er: Hefði verið rétt að bankarnir hefðu dregið úr útlánunum sínum við það ástand sem var áður en gengislækkunin fór fram? Það ástand peningskerfisins myndi haldast nokkurnveg-

inn óbreytt ef útlánum til rekstrar yrði hagað eins og gert er ráð fyrir hér að framan. Nokkurt laust fé var (og er) fyrir hendi hjá mönnum og fyrirtækjum. Væri því ekki rétt að auka útlánin til rekstrar minna en sem svarar aukinni rekstrarfjárbörf vegna verðlagshækkunar gengislækkunarinnar, með það fyrir augum að verzlun og iðnaður verði þá til þess að draga til sín nokkuð af hinu lausa fé, og enn fremur eitthvað af hinum nýju sjóðum sem myndast (t.d. gróði útflytjenda) og minnka þannig fé, sem annars ferri í fjárfestingu eða neyzlu? Þessari spurningu má svara játandi. Það er augljóst mál að því þrengra sem er um fé, því minni líkur eru til þess að auðtekir sjóðir ýti undir óeðlilega fjárfestingu t.d. í sambandi við ný fyrirtæki eða nýjan rekstur (sbr. kaflam hér á eftir).

Vandinn er sá að takmarka útlánin á þann hátt að heilbrigð efnisbæturstarfsemi truflist ekki. Geri hún það, geta þjóðartekjurnar orðið óeðlilega litlar, varan til neytendanna og framleiðendanna óeðlilega dýr. Aukning útlána minna en sem svarar þeirri aukningu rekstrarfjár, sem gert hefir verið ráð fyrir hér að framan, er takmörkun útlána, og hennar er þörf. Vandinn er sá, að almenn takmörkun getur valdið óeðlilegum truflunum. Takmörkunina þarf því að bera rétt niður, hún þarf að vera "selective". Hún þarf að fara eftir því hvaða tegund verzlunar og iðnaðar á í hlut. Það er t.d. óþarfi að auka útlán til innflutnings munadarvara, heldur láta slíka verzlun leggja sér sjálfa til aukið rekstrarfé. Sömuleiðis ætti ekki að auka útlán til iðnaðar, sem ekki þolir eða myndi þola samkeppni við innfluttar vörur við rýmri verzlun. Aukin lán vegna verðhærris vöruveltis eða til rekstrar nýrra fyrirtækja í þessum greinum ætti ekki að veita.

5. Vinnumarkaðurinn og útlánin.

Í innganginum var minnst á hina miklu þýðingu sem ástandið á vinnumarkaðinum hefir fyrir áhrif gengislækkunarinnar. Aukin eftirspurn eftir vinnuafli kemur frá þremur aðilum. Fyrst, sökum herra útflutningsverðlags verður reynt að auka sumar tegundir fram-

leiðslu fyrir erlendan markað. Þannig er sennilegt að reynt verði að gera út fleiri skip en áður, setja í gang fleiri verksmiðjur, o.s.frv. Í öðru lagi þarf fleira verkafólk sökum breyttra fiskverkunaraðferða. Saltfiskframleiðslan krefst meira vinnuafls en ísfiskveiðarnar. Og í þriðja lagi krefjast hinar miklu virkjanir talsverðs vinnuafls. Sérstaklega er hætt við kapphlaupi um vinnuaflið í byrjun sumars. Aukið vinnuafli er eskilegt í öllum þessum tilfellum. Auk þess er svo landbúnaðurinn, sem sífellt vantar verkafólk. Það væri því eskilegt að þyngja róðurinn hjá afkastaminnstu greinum innlenda iðnaðarins með takmörkun útlána til þeirra. Takmörkun útlána á þennan hátt krefst þekkingar á kringumstaðunum í hverju tilfalli.

Beztu ráðið til þess að skapa jafnvægi á vinnumarkaðinum er auðvitað að takmarka eða stöðva þær verklegar framkvæmdir yfir sumarmánuðina, sem ekki eru í beinu sambandi við útflutningsframleiðsluna: húsbýggingar, hafnargerðir, gerð vega, vita og brúa o.s.frv. Að svo miklu leyti sem slíkar framkvæmdir eru finanserðar gegnum bankana geta þeir haft sín áhrif á gang þeirra. - Yfirleitt þarf þjóðarþúskapurinn að færast meira í það horf að nota sem best þau atvinnutæki, sem til eru, og búa sem best í haginn fyrir rekstur þeirra.

6. Niðurstöður.

Aukin rekstrarlán til iðnaðar og verzlunar til þess að halda við rekstri í ekki stærra stíl en fyrir gengislækkunina, er ekki dýrtíðarmyndandi. Aukin útlán nú, jafnt og önnur lán, geta haft óbein dýrtíðarmyndandi áhrif, ef þau losa um fé til fjárfestingar eða yrðu til þess að menn færðu út kvíarnar um rekstur (aukin samkeppni um vinnuafli). Aukin útlán vegna herra verðlags á vöru eða hráefna í veltu eru ekki dýrtíðarmyndandi.

Útlán til birgðamyndunar innfluttra vara er ekki dýrtíðarmyndandi, en koma samt í veg fyrir verðhjöðunaráhrif sem annars myndu verða.

Útlán til birgðamyndunar útflutningsvara eru ekki dýrtíð-

armyndandi almennt ef framleiðslan ber sig þegar sala afurðanna fer fram, en veldur samt greiðsluhalla í bili. (Í þessu sambandi er Marshall-féð mikil hjálp.)

Takmörkun útlána við það sem þau nú eru væri nauðsynleg bráðabirgðaráðstöfun ef gefa ætti innflutninginn skyndilega frjálsan. Á hinn bóginn getur hún leitt til truflana á þjóðhagslega nauðsynlegri framleiðslu og verzlun. Slík truflun myndi minnka þjóðartekjurnar úr framleiðslu afurða og því sennilegt að áhrifin á verðlag og greiðsluhalla yrðu óhagstæð. Eins og málum er háttað er sennilegt að þessi hætta sé meiri en hettan af óbeinum dýrtíðarmyndandi áhrifum gætilegrar útlánaaukningar til þess að halda við veltu þeirri, sem átti sér stað fyrir gengislökkunina.

Líklegt er að vegna gengislökkunarinnar sjái margir sér leik á borði með nýjar framkvæmdir og nýjan rekstur í verzlun og iðnaði. Til slíkra framkvæmda og athafna eiga bankarnir ekki að lána fé, nema til rekstrar sérstaklega valinna fyrirtækja í útflutningsframleiðslunni.

Árangur gengislökkunarinnar veltur mest á fjárfestingunni og ríkisbúskapnum. Bankarnir settu til hvorugs að þurfa að lána - né er það þeim óhætt - nema að svo miklu leyti sem þeim berst sparifé og afskriftir af eldri fjárfestingalánunum. Eins og nú háttar málum væri samt rétt að þetta fé væri sem minnst lánað út í þessu augnamiði. Það af því sem er lánað ætti að fara til þess að greiða fyrir aukinni framleiðslu til útflutnings, t.d. til þess að greiða fyrir framleiðslu saltfisks eða harðfisks.

Bankarnir - og þá sérstaklega Landsbankinn - þyrftu að haga útlánastarfsemi sinni í höfuðdráttum á eftirfarandi hátt:

1) Veita innflytjendum hærri lán út á innflutta vöru, sem nemur hækkun fob-verðs vörunnar, nema í hlut eigi innflytjendur munaðarvöru, þ.e. vöru sem rétt er að leyfa innflutning á, en ekki styðja, þ.e. einkabílar o.s.frv. Innflytjendur gætu þá dregið fé úr umferð með því t.d. að láta kaupendur greiða vöruna fyrirfram. Þá má heldur ekki veita "rekstrarlán" sem hætt er við að verði óbeinlínis notuð til verklegra framkvæmda eða fast-

eignakaupa.

2) Veita lönfyrirtækjum aukin lán sem svarar hækkun fob verðs erlendra hráefna, til þess að halda við rekstri sem þegar er í gangi, og sem mögulegur er án frekari fjárfestingar. Auka samt ekki útlán til fyrirtækja sem ekki er útlit fyrir að myndu þola erlenda samkeppni við rýmri verzlun, meðfram með það fyrir augum að fyrirbyggja að þau færi út kviarnar og jafnvel dragi verkafólk frá útflutningsframleiðslunni og forgangsfræmvaðum.

Washington, D.C., í apríl 1950

Benjamín Eiríksson. sign.

23. ágúst 1949.

Þegar um vöruskiptaverzlun (Kompensation) er að ræða skulu eftirfarandi 'akvæði gilda :

1. Innflytjandi skal fá af óskiptu vörumagni 10% til ráðstöfunar.
2. 90 % skal skipt til smásölualeyfishafa, samkvæmt skrá samþ. af Viðskiptanefnd.
3. 'Alagning innflytjanda skal vera 4-10 % eftir vörutegund og magni, þó aldrei hærra en ákveðin heildarsöluálagning er á hverjum tíma.
4. 'A álagningu innflytjenda heimilast smásala að leggja á samkvæmt verðlagsákvæðum, þegar keypt er af innlendum heildsölubirgðum.
5. Ef um eina álagningu er að ræða, skal Viðskiptanefnd í hvert sinn ákveða skiptingu álagningar milli innflytjanda og smásala, sem þó má samanlögð aldrei vera hærra en samkvæmt gildandi verðlagsákvæðum í viðkomandi vöruflokkum.
6. Sá hluti er til smásöluverzlana fellur, skal reiknast sem leyfisupphæð til viðkomanda og miðast við fob. verð vörunnar.
7. Að því leyti, sem hluturheildverzlana eða S'I.S. skerðist við framkvæmd vörudreifingar til smásöluverzlana samkvæmt framansögðu, skal þaðjafnað, þegar mesta leyfisúthlutun í sama vöruflokki eða flokkum fer fram.

i annan stað mótuali
ég ó þerman hátt

Fyrirvari Hermanns Jónassonar:

Vegna þeirrar afstöðu, sem flokkur minn hefur tekið, - og vegna þess jafnframt, að það væri ~~XXXXXXX~~ til þess fallið að túlka ranglega afstöðu mína til þessa máls fyrr og nú, ef ég greiddi atkvæði gegn þessum samningi - eða á sama hátt og þeir, sem engan samning vilja gera, hvernig sem hann væri, mun ~~þ~~ atkvæði mitt ekki falla á þann veg.

En með því að neita að taka þátt í atkvæðagreiðslu get ég neitað og neita að taka ábyrgð á samningi þessum, eins og frá honum verður gengið, og meðferð þessa máls, þar sem auðsætt ~~þ~~ var frá upphafi, að engu yrði þokað og neitað með öllu að þoka nokkru um, til þess að nálgast ~~þ~~ það sjónarmið okkar, sem óánægðir erum með samninginn, eins og hann er - og teljum rasað í málinu.

Till. á þskj 499 í heild var samþykkt með 37:13 atkv að viðhöfðu nafnakalli og sögðu

já: JJ, JörB, LJóH, ÓTh, PP, PO, S B, SEH, SK, SAÓ, StJSt, StSt, StgSt, PP, AA; BG, BSt, BÁ, BBen, BK, BÓ, EE, EmJ, EystJ, FJ, GJ, GIG, GTh, HÁ, HB, HelgJ, IngJ, JónH, JJós, JG, JS, JPálm.

nei: KTh, LJós, PZ, SigfS, SG, StgrA, ÁkJ, ÁS, BrB, EOl, GPG, HV, HermG, tveir þm greiddu ekki atkv: SkG og HermJ

Reykjavík, 15. ágúst 1949.

Samkvæmt tilmælum yðar Hr. formaður Viðskiptanefndar hefur Verzlunarráð Íslands haft til athugunar, hver sé hæfileg þóknun hverju sinni til handa þeim aðilum, er takast á hendur innkaup erlendis frá í sambandi við vöruskipti (kompensation).

Verzlunarráðið hefur samþykkt eftirfarandi tillögu varðandi umrætt atriði:

Þóknun þessi telst hæfileg 2-4% af útlögðu kostnaðarverði vörunnar.

Þegar ákveða skal, hver þóknunin á að vera hverju sinni, innan þessara takmarka, skal taka tillit til

- a) hve mikið vörumagn er um að ræða
- b) hvort hægt sé að afgreiða vöruna frá skipaafgreiðslu hér á landi
- c) hvort taka þurfi vöruna af afgreiðslu og skipta henni í birgðaskemmu viðkomandi aðila.

Við kostnaðarverðið að viðbætti framangreindri þóknun skal verzlunum (heildsölum og smásölum) heimilt að bæta venjulegri álagningu eins og um beinan innflutning væri að ræða.

Afhenda skal hina innfluttu vöru, samkvæmt skrá Viðskiptanefndarinnar, venjulegum innflytjendum (kvótahöfum) og ekki öðrum.

Þegar skiptingin fer fram, skal hún miðuð við fob verð, og það fært á úthlutunarspjald hvers aðila, sem hluti af innflutningi hans.

Verzlunarráði Íslands afhendist eftirrit af útreikningi (kalkulation) yfir öll vöruskiptakaup (- parti), sem koma til landsins.

Virðingarfyllt,

Verzlunarráð Íslands

Helgi Bergsson (sign.)

Viðskiptanefndin

Hr. formaður Sig. B. Sigurðsson.



Leost fram mikist; 10.6.94

björn

Áður en ákvörðun er tekin um það, hvort flytja skuli inn meira af landbúnaðarvélum en ákveðið hefur verið, skal fara fram rannsókn fyrir milligöngu jeppa-nefndarinnar og búnaðarfélaganna um það, hverjar vinnuvélar bændur sjálfir víðsvegar um landið kjósa helst, t.d., hvort þeir vilja heldur dráttarvél eða jeppa og þá hverja tegund af hvoru, enda sé öllum innflytjendum gert jafnhátt undir höfði um að kynna teki sín.

Við samning þessa álits hefi ég fengið aðstoð og upplýsingar hjá ýmsum stofnunum og einstaklingum, einkum eftirtöldum mönnum: Magnúsi Björnssyni, Klemens Tryggvasyni, Jónasi Haralz, Þorvarði J. Júlíussyni, Áka Péturssyni og Óla Valdimarssyni. Allir þessir menn hafa lagt í það tíma og vinnu að veita mér upplýsingar og gögn. Ennfremur hafa þeir Magnús Gíslason, skrifstofustjóri í Fjármálaráðuneytinu, og Þorsteinn Þorsteinsson, hagstofustjóri, greitt fyrir starfi mínu á ýmsan hátt. Öllum þessum mönnum fer ég hér með minar bestu þakkir.

Reykjavík, 21. júlí, 1949.

B.E.

Yfirlit.

I þessu yfirliti verður stuttlega gerð grein fyrir helztu niðurstöðunum. I seinustu greininni er minnst á atriði, sem láðst hefir að ræða sérstaklega í sjálfu álitinu.

1. Ástandið einkennist af mikilli fjárfestingu, rekstrarhalla hjá ríkinu, rekstrarhalla hjá bátaútvegnum, háu verðlagi á landbúnaðarafurðum, sem er niðurgreitt af ríkinu, óeðlilega litlum neytluvöruinnflutningi, dýrtíð, fullri atvinnu, háum þjóðartekjum, en þó nokkuð minni en undanfarin ár, háu - en lækandi - verðlagi á útfluttum afurðum, og háum gjaldeyris-tekjum.

2. Orsök dýrtíðarinnar er sú, að fjárfesting og hallarekstur annars vegar eru stærri en aukning sparifjár, afskriftir og óáthlutaður arður hins vegar, að óbreyttum þjóðartekjum. Þær tekjur, sem myndast af þessum mismun, eru nettóaukning eftirspurnarinnar eftir vörum og þjónustum, svo að hún verður stærri en framboðið, og leiðir það til vöruskorts og verðhækkunar, þegar innflutningur er takmarkaður, annars til aukins innflutnings og greiðsluhalla við útlönd. Verðhækkunin eða dýrtíðin er sú aðferð, sem eykur peningatekjur þjóðarinnar og skapar aukningu gróða og sparifjár til þess að veða upp á móti aukningunni í fjárfestingunni á hverju augnabliki.

3. Þegar vitað er um uppruna hinna nýju tekna, þá er vitað um orsök dýrtíðarinnar. Ráðstafanir til þess að draga úr dýrtíð eða til þess jafnvel að koma á verðhjöðnun, verða því að beinast í þá átt að koma jöfnuði á milli fjárfestingar og sparifjármyndunar á annan hátt en þann að láta markaðinn sjálfan um það. Hans aðferð er dýrtíð. Með henni eykur hann peningatekjurnar, gróðann og spariféð. Með því að minnka fjárfestinguna eða hallareksturinn, eða með því að auka spörun eða rekstrarafgang hjá fyrirtækjum og ríkinu, er dregið úr mismun fjárfest-

ingar og sparifjármyndunar og þar með úr þeim öflum, sem valda dýrtíðinni. Tilraunir til þess að lækka verðlag og framleiðslukostnað með beinum niðurfærslum hljóta að mistakast nema um leið séu gerðar ráðstafanir til þess að taka fyrir dýrtíðina, þar sem hún myndast.

4. Til þess að fjárfesting og hallarekstur geti orðið meiri en sem nemur sparifjármynduninni, hlýtur fé að verða handbært, sem ekki stafar frá þeim tekjum, sem myndast á tímabilinu. Það fé, sem notað hefur verið, eru sjóðir, sem mynduðust í styrjöldinni. og svo aukning útlána, sem tekniskt má rekja til Seðladeildar Landsbankans. Láni bankar ekki annað fé til fjárfestingar og hallareksturs en það, sem þeim berst af sparifé, afskriftum og óáthlutuðum arði, getur fjárfesting og hallarekstur ekki orðið stærra en sem nemur sparifjármynduninni. Talsvert af útlánaaukningu bankanna stafar af greiðsluhalla hjá ríkinu. Óeðlilega fjárfestingu og gjaldeyrisskort er því hægt að rekja til fjármálastefnu ríkisins og útlánastarfsemi bankanna. Þegar vantar það aðhald með rekstri og fjárfestingu, sem meðferð fjármála og bankamála á að veita, verður að setja beint eftirlit með gjaldeyrisverzlun og fjárfestingu.

5. Í raun og veru er um tvær grundvallarstefnur að ræða. Önnur er sú að stjórna atvinnulífínu óbeint með því að hafa áhrif á það með fjármálum ríkisins og útlánastarfsemi bankanna, og verður þá á venjulegum tímum hvorki óeðlileg fjárfesting né gjaldeyrisskortur. Hin leiðin er sú, að knýja fram fjárfestingu, sem er umfram sparifjármyndunina, greiða fyrir hana með halla hjá ríkinu og útlánaaukningu bankanna, og taka þannig - með dýrtíð - af þjóðinni, verðmætin, sem þarf til fjárfestingarfrankvæmdanna, þ.e. með óbeinum skatti.

6. Í þessu álit er mælt með því að hverfa að fyrri stefnunni, þar sem takmörkun frankvænda við fjárhagsgetu þjóðarinnar er skilyrði fyrir peningalegu jafnvægi, þ.e. jafnvægi í

verðlagi og gjaldeyrisverzlun. Um leið er peningalegt jafnvægi skilyrði fyrir jafnvægi þjóðarbúskaparins og því heilbrigður grundvöllur fyrir þróun atvinnuveganna og afkomumála þjóðarinnar. Sú stefna gerir mögulegt að binda endi á gjaldeyris-skortinn og skapar því grundvöll fyrir hagkvæmari verzlun og verzlunarháttum.

7. Það er mælt með því, að takmarka fjárfestinguna við það, sem myndast af sparifé, að viðbættum fyrirhuguðum greiðsluhalla við útlönd, sem að mestu takmarkast af Marshallfé. Sú fjárfesting er samrýmanleg peningalegu jafnvægi innanlands. Ef menn vilja, þá er hægt að auka eðlilega fjárfestingu, þ.e. þá fjárfestingu, sem samrýmanleg er peningalegu jafnvægi, með því að hækka skatta.

8. Ef sú leið er farin að minnka fjárfestinguna er hægt að fara fjármál ríkisins og bankapólitík í eðlilegt horf, og skapa þar með jafnvægi í gjaldeyrisverzlunina. Hverfur þá hinn svokallaða gjaldeyrisskortur, og verður hægt að haga innflutningnum í samræmi við val og vilja neytendanna, og því hægt að auka innflutning neyzluvöru og hræfna í neyzluvöru til muna. Tillögur eru gerðar um breytingar á meðferð fjármála og bankamála, sem miðast við það, sem þarf að vera, eigi að viðhalda peningalegu jafnvægi.

9. Um leið og dregur úr fjárfestingunni, þannig að aðeins verður um eðlilega fjárfestingu að ræða, dregur úr innflutningi fjárfestingarvöru, og eykst innflutningur neyzluvöru að sama skapi. Batnar því afkoma fólks til mikilla muna við samdrátt fjárfestingarinnar, sem er mikill óbeinn skattur á þjóðinni.

10. Við það, að fjárfestingin dregst saman, minnkar annarsvegar innflutningur fjárfestingarvöru, og hinsvegar atvinna í verklegum framkvæmdum. Skortur er nú á fólki til margskonar starfa, einkum í útflutningsframleiðslunni og í landbúnaði, og því ekki hættu á almennu atvinnuleysi, meðan markaðir eru

fyrir afurðirnar. Aukning verkfærs fólks minnkar smám saman á næstu árum, og verður nettó-aukningin kringum 1957-58 um einn þriðji af því, sem hún er nú, en fer síðan aftur vaxandi. Þessar kringumstæður munu auðvelda vandamál eins og fulla atvinnu og nægilegt húsnæði, þegar kemur fram á næsta áratuginn.

11. Til þess að binda endi á hallareksturinn hjá bátaútvegnum, yrði að gera nauðsynlegar ráðstafanir til þess að hann fengi nægilega hátt verð fyrir fiskinn án þess að ríkissjóður þyrfti að leggja til fé. Hallarekstur hjá ríkinu er hægt að binda endi á með því að draga úr útgjöldum eða með því að hækka skatta. Hætti útflutningsstyrkirnir minnka útgjöld ríkisins um 20 m.kr., sem myndi nægja til þess að greiðsluhalli hyrfi.

12. Til þess að auka sparifjármyndunina þyrfti að afgreiða fjárlögin með tekjuafgangi. Sparifjármyndunina mætti einnig auka með ráðstöfunum, sem ykju ágóðarekstur atvinnuveganna.

13. Þegar peningalegt jafnvægi hefir myndast innanlands, þarf að samræma innlent og erlent verðlag. Koma til greina tvær leiðir. Fyrsta leiðin, sem athuguð er, er gengislökkun. Hún hefur það við sig, að hún endar hallarekstur og eykur ágóðann í útflutningsframleiðslunni, en myndi að öðru leyti verða til þess að fremur hækka en lækka verðlagið. Hækkun verðlags af gengislökkun, sem nægði til þess að enda hallarekstur bátaútvegsins, myndi hafa í för með sér smávægilega almenna verðhækkun, einkum ef neyzluvöruinnflutningurinn er aukinn og innflutningur fjárfestingarvara takmarkaður, sem hvort tveggja myndi gerast sjálfkrafa, ef hæfilegar ráðstafanir eru gerðar í fjármálum og peningamálum.

14. Önnur leiðin, sem til greina kemur, er verðhjöðnun. Lökkun kaupgjalds og framleiðslukostnaðar myndi hjálpa til með að gera atvinnuvegina arðbærari. Í raun og veru kemur þó verðhjöðnun í þessum skilningi, þ.e. almenn lökkun verðlags og kaupgjalds

ekki til greina fyrr heldur en dýrtíðin hefur a.m.k.

verið stöðvuð. Hækkandi verðlag er "symptom". Eigi að stöðva dýrtíðina, þarf að taka fyrir hana við upptök hennar. Eigi að koma á verðhjóðnun er um að ræða tvö skref, Hið fyrra er að draga úr fjárfestingu og hallarekstri eða auka sparifjármyndunina til þess að tekjumyndunin komist í eðlilegt horf. Þá stöðvast dýrtíðin. Síðara skrefið myndi svo verða að færa niður kaupgjaldið og verðlagið, ef mönnum finnst gildi peninganna of lágt. Í þeim tillögum, sem gerðar eru, er lagt til að færa allt verðlag til samræmis við núgildandi kaupgjald. Það er mælt með því að reyna að halda gildi peninganna gagnvart vinnuaflinu og breyta öllu öðru til samræmis við það. Þá fyrst er svo er komið, kæmi verðhjóðnun til greina, sem gengi út á það að lækka allt kaupgjald og verðlag frá því, sem nú er. Það virðist að auðveldara ætti að vera að gera eðlilegt það ástand, sem er, þ.e.a.s. að koma jafnvægi á þjóðarbúskapinn við núverandi kaupgjald og verðlag, heldur en að leita eftir enn nýju ástandi og gera það að jafnvægisástandi. Af þessum orsökum er mælt með gengislökkun til þess að samræma innlent og erlent verðlag. Innanlands hafa tekjur og verðlag stigið borið saman við tekjur og verðlag erlendis. Gengislökkun nú myndi því koma eftir að sú hækkun tekna og verðlags, sem henni ætti að fylgja, hefir þegar að mestu átt sér stað.

15. Verðlag útfluttra afurða er nú samilega hátt að undateknu verðlagi á bolfiski bátaútvegsins. Sá mismunur, sem er á afrakstrinum í útflutningsframleiðslunni, er eitthvert erfiðasta raunverulega vandamálið, þ.e. óháð pólitískum ráðstöfunum, í íslenzku atvinnulífi. Útflutningsverðmeti bátaafurðanna nemur um 1/4 útflutningsins, en myndi sennilega vera talsvert meira, ef verðlagið væri hagstæðara. Af því leiðir, að gengislökkun myndi hafa þau áhrif að auka að nauðsynjalausu tekjur og gróða í útflutningsframleiðslunni, nema hjá bátunum, sem fengju verð, sem nægði til þess að meta halla, sem nú er á rekstrinum, í stað þess að fá hann greiddan úr ríkissjóði. Hinn aukni gróði

hjá öðrum en bátaútvegnum myndi smám saman leiða til herra kaupgjalds og hærri framleiðslukostnaðar, sem síðan myndi gera bátaútveginn að nýjðaröðbaran. Þetta er þýðingarmesta röksemdin gegn gengislökkun nú. En hún byggist á því, að hið háa sildarverð og ísfiskverð haldist. Í niðurstöðunum er gert ráð fyrir að hvorttveggja fari lökkandi.

16. Vandamál útflutningsins eru í raun og veru bráðabirgðamál, sem krefjast bráðabirgðalausnar á hverjum tíma. Þótt úr þeim málum sé leyst, er þar með ekki leyst úr vandamálum hagkerfisins. Höfuðvandamálið í íslenzku atvinnu- og fjármálalífi nú er samræming fjárfestingar og sparifjármyndunar. Lausn annarra mála er því rétt að miða við þetta höfuðmál. Það höfuðmál verður fyrst og fremst leyst með því að koma fjármálum ríkisins í betra horf og heilbrigðri bankastarfsemi. Lausn á því máli kemur um leið þjóðarbúskapnum í jafnvægi.

17. Þegar þjóðarbúskapurinn er kominn í jafnvægi, eru ytri skilyrði nægilega hagstæð til þess að afnema takmarkanir af innflutningsverzluninni og gefa gjaldeyrisverzlunina frjálsta fyrir yfirfærslur á "current account", þ.e. yfirfærslur aðrar en á eignum, nema að svo miklu leyti sem viðskiptasamningar gera nauðsynlegt að beina verzluninni til ákveðinna landa.

18. Eftir því, sem gjaldeyrisaðstæðurnar batna verður hægt að slaka á höftunum. Sú leið að slaka smám saman á innflutningshöftunum er öruggari en að gefa innflutningsverzlunina skyndilega frjálsta. Sú leið, að gefa innflutningsverzlunina skyndilega frjálsta,^{er} samt fær, ef hæfilegar ráðstafanir eru gerðar samtímis.

19. Þótt höftunum sé haldið, þarf ekki að vera um skort á erlendum gjaldeyri að ræða. Innflutningshöft og gjaldeyrishöft annars vegar og "gjaldeyrisskortur" hins vegar eru sitt hvað. Það geta legið margskonar orsakur til þess að æskilegt eða óhjákvæmilegt er að hafa slík höft til þess að stýra innflutningi

og útflutningi og koma í veg fyrir fjárflotta. En "gjaldeyris-skortur" skapast ekki nema aðhaldslaus fjármála- og bankapólitik sé rekin í skjóli þeirra.

20. Meðan ekki er að fullu tekið fyrir myndun nýrrar dýrtíðar er ráðlegast að láta ráðstafanir eins og gengislækkun eða afnám niðurgreiðslna á verðlagi landbúnaðarafurða bíða, þar sem hvorttveggja myndi hafa verðhækkandi áhrif.

21. Heppilegasti tíminn fyrir gengislækkun myndi verða í byrjun næsta árs. Margt bendir til að verðlag muni þá vera farið að lækka bæði innanlands og utan. Enn sem komið er hefir Marshallféð ekki haft nein áhrif innanlands á peningalegt jafnvægi, nema ef til vill á greiðsluhalla fjárlaganna. En áhrifa þess mun gæta í vaxandi mæli næstu 12 mánuðina, eftir því sem mót-virðissjóðurinn vex.

22. Fari svo, að núverandi gengi milli dollarsins og sterlingspundsins haldist óbreytt, væri ráðlegast að taka upp sérstakt gengi fyrir dollarinn, og miða það við hæfilegt útflutningsverð faist fyrir íslenzkar afurðir í Bandaríkjunum. Sú aðferð, að leggja gengisjöfnunargjald á gjaldeyrisverzluninni við há- og lågengislöndin er talsvert ræði í álitinu, en frá því ráði horfið í niðurstöðunum. Gengislækkunin, og sú ráðstöfun að taka upp sérstakt gengi fyrir dollarinn, eru ráðstafanir, sem bera þarf undir Alþjóða-Gjaldeyrissjóðinn.

23. Gengislækkunin er miðuð við þarfir bátatívegsins. Gengislækkun um 27% myndi vera hæfileg, eins og nú er ástatt. Hún leiðir til 37% hækkunar á útflutningsverðlaginu. Þetta myndi þýða 73 auro verð fyrir bátafiskinn, miðað við 10 d (kr.1.50) per enskt pund fyrir hraðfrystan fisk.

24. Afnám niðurgreiðslna á verðlagi landbúnaðarafurða, ásamt tilsvarendi skattalækkunum, væri ráðlegast að bíða með unun liðinn er hæfilegur tími frá því gengislækkunin hefir verið framkvæmd, t.d. 6-12 mánuðir. Kjötstyrkinn er hinsvegar hægt að af-

nema hvenær sem er án þess að sú ráðstöfun þyrfti að hafa nein verðhækkunar áhrif, þar sem hann er raunverulega tekjuaukning, en ekki niðurgreiðsla á kjötverði. Afnáam hans myndi hafa mjög lítil - ef nokkur - áhrif á eftirspurn eftir kjöti og verðlag þess. Þessi atriði hafa ekki verið rædd sérstaklega í álitinu.

Fjárfestingarútgjöld í ríkisreikningunum 1938, 1947, 1948.

Rekstrarreikn.

	<u>1938</u>	<u>1947</u>	<u>1948</u>
<u>11. gr. Dómsmál.</u>			
Verkl. framkv. á Litla Hrauni A 12 B	13.333		
Til bygginga fangahúsa 24.gr. B, A 10	7.744	44.200	
D	21.077	44.200	

12. gr. Heilbrigðismál.

Styrkur til læknisbústaða og sjúkráhúsa. A 15 A; VII	13.000	873.900	240.000
Til bygg. fjórðungssjúkrah. á Akureyri. IX		340.000	200.000
	13.000	1.213.900	440.000

13. gr. A. Vegamál.

Til nýrra akvega IIa og c; II a	655.583	7.034.300	6.820.000
Viðh. og endurbætur vega II b	770.023	13.940.100	13.000.000
Til brúargerða III, 22.gr. XI	104.211	2.908.400	1.900.000
Til brúasjóðs IV.		99.900	
Til fjallvega IV, V	23.616	83.900	100.000
Til áhalda V 1; VI 1-2	25.000	600.000	300.000
Til akfærra sýsluvega VI 1-2; VII 1	32.019	249.300	250.000
Til sýsluvegasjóðs VI 3; VII 2	72.293	779.900	830.000
Til steyptra og malbikaðra vega í kaupstöðum VII; VIII	20.000	100.000	100.000
Til ræktunarvega 16.gr. 36-37, 19. gr. 79 : XI	10.900	45.500	50.500
Til vegalagn. í landi rík. í Kópav. XII		132.700	80.000
Sæluhúsbýgging á Holtavörðuheidi XII	3.000		
	1.716.650	25.974.000	23.430.500

13. gr. C. Vitamál og hafnargerðir.

Viðh. og endurb. vita IV	13.182	109.200	106.000
Sjómerki V. 1-2; V	12.593	53.200	90.000
Til áhaldakaupa og áhaldahúsbýgg. VI	7.226	73.400	564.000
Til hafnargerða og lend. bóta VII-XIII: VIII-IX	285.719	6.337.600	5.134.000
Til hafnarbótasjóðs X		1.150.000	1.043.000
Til ferjuhafna XI		557.200	120.000
	318.720	8.280.600	7.057.000

14. gr. Kirkju- og kennslumál.

Til endurb. hása á prestssetrum A b 6 : A II 4	24.000	359.600	350.000
Til bygg. og verkferakaupa á bændaskólum B IX 4c6, 2e: BVIIId, XIe, g, 2d, 3e	12.500	126.400	245.000

	1938	1947	1948
Styrkur til bygg. barnaskóla B XIII 4; B XIV O	45.000	4.419.900	2.270.000
Stofnkostnaður gagnfræða- og héraðs- skóla B XIV 1c5, 2b,3;BXV 2	48.570	4.250.000	1.345.000
Til bygg. húsmæðraskóla BXV3a,6,7b; BXVI2	19.000	1.275.000	530.000
Til sundlauga og íþróttavalla BXVIII4,XXVI	9.000		
Til íþróttasjóða (80% framlags) BXVII3		800.000	360.000
	158.070	11.230.900	5.100.000
<u>15.gr. til vísinda, bókmennta og lista.</u>			
Bygg. styrkir til bókasafna A VII 33		45.000	39.000
<u>16.gr. til verklegra fyrirtækja.</u>			
Til atvinnubóta í kaupst. og kaupst. I	502.586		
<u>16.gr. A. Landbúnaðarmál.</u>			
Til nýbýla og samv. byggða landnáms. 4:7a	155.000	2.500.000	1.500.000
Jarðabótastyrkur 6a:3a	544.030	3.338.800	3.626.000
Til verkfarakaupa og vélasjóðs 6b:3b-d og 18	61.867	1.264.200	480.000
Til bygg. á Reykhólum 6		672.300	200.000
Til bygg í sveitum, byggsj. og st. 8a-b:7b-c	325.000	2.234.000	2.310.000
Til sandgræðslu 5:19b-c	30.000	295.000	275.000
Til skógræktar 15b-c:20d	23.200	672.100	400.000
Fyrirhleðslur og áveitur 16-21,77:9-17	106.159	1.185.700	408.000
Til bygg. mjólkurstöðva og -búa 73,23-24	51.300	250.800	242.500
	1.296.556	12.412.900	9.441.500
<u>16.gr. B. Sjávarútvegsmál.</u>			
Til frystihúsa 75	36.000		
<u>16.gr. C. Iðnaðarmál.</u>			
Til iðnlánasjóðs 74	22.500		
Til bygg. iðnskóla í Rvk.4		255.000	162.000
	22.500	255.000	162.000
<u>16.gr. D. Raforkumál.</u>			
Til nýrra raforkufrankv. II9,24.gr.		1.000.000	3.300.000
Til Raforkusjóðs V		2.000.000	2.000.000
		3.000.000	5.300.000
<u>17.gr. Til almennrar styrktarst.</u>			
Bygg.styrkur S.Í.B.S. 7a		600.000	400.000
Ymsir bygg.styrkir 15,30:16b,22	13.000	275.000	275.000
Til bygg.sjóða kaupst.og kaupst. 16.gr.II: 26	125.224	1.847.400	930.000
Til íbúðarhúsaþbygginga 27		400.000	200.000
	138.224	3.122.400	1.805.000

1938

1942

1948

Yesir byggst. á 19., 22. og 24. st.
19. gr. 84-86, 90, 93, 24a; 22. gr. XVI-
XVIII, XXIII, 24. gr. B.

87.607

1.318.500

706.200

20. gr. Eignahreyfingar.

I. Signasúkn. ríkisstofn. v/fjarfest-
ingar.

1. Póstur og sími	306.055	4.615.000	2.940.000
2. Ríkisdán	49.942	1.000.000	182.000
3. Hafmagnseftirlitid		535.000	
4. Jarðberasir		495.000	
5. Keldur		485.000	500.000
6. Litla-Braun	65.218		
7. Hafmagnsvætur		954.000	
	421.215	8.114.000	3.722.000

II. Bygg. ríkisspítalauna.

III. Vitabyggingar	61.909	1.871.000	2.280.000
IV. Flugvallir		1.984.000	510.000
V. Skólabyggingar		940.000	458.000
VI. Sebattisbústadir		1.823.000	1.100.000
VII. Arnarvöll og Þjóðminjasafnid		1.949.500	1.905.000
VIII. Stuttbylgjustöðin í Gufunesi		2.625.000	2.755.000
IX. Skipabygg. (strandferðaskip og dýpk.skip).		461.000	
X. Til landshafna		4.646.500	4.025.000
XI. Lán til Rætt.sjóðs og Bygg.sjóðs		3.740.000	1.100.000
XII. Lán til Rvk. bójar v/húsabygginga			7.400.000
XIII. Til frakkv. í Hlíðakaupstað			4.800.000
XIV. Lán til fjarfest. frakkv. ýmissa aðilja.			325.000

1. Miðursauðuverksmiðja		150.000	
2. Lfsiskerzalverksmiðja		309.200	
3. Tegarabygg. í Englandi		174.400	202.200
4. Sviðsjóðarbátar		953.800	3.057.000
5. Hlíðakaupstaður		600.000	
6. Tunnuverksmiðjur ríkisins		502.500	
7. Hafnargerð á Ólafafirði		500.000	
		3.189.900	3.259.200

XV. Marshallán til fjarfest. ýmissa aðilja

1. Lfsi og mjól h/f			553.600
2. Silðer- og fiskimjólverksmiðjan Akranesi			777.700
3. Silðer og fiskimjólverksmiðjan Rvk.			28.000
4. Faxi s/f			3.141.100
5. Heringur h/f			4.065.600
6. Silðarverksmiðjur ríkisins			978.700
7. EVELDÍLFUR h/f Hjalteyrarverksna.			51.500
8. VÉSSMIÐJAN HÉÐINN h/f			90.200
9. Ötvegsbankinn v/ýmissa aðilja			1.199.800
10. Landsbankinn v/ýmissa aðilja			744.400
	483.124	31.443.700	44.509.500

Alla rekstrarreikn. og eignahreyf.

4.794.114 98.141.300 98.051.000

Telephone:
Magfair 7777.
Telegrams:
Magfairtel. Piccy. London.

The May Fair Hotel,
Berkeley Square,
London, W.1.

14. febr. '49

Kæri bróðir,

Ég sendi þér hér
með fölsniar linnu um
verðfull á þeimmetisvörum

Held ég að þappilegt væri
að bjóta það í Skem alen. frött
Mál. til

þess að menn heim á hófi
eintverja tungumund um
þvot markaðnum lítur.

Þessi sendi ég þér
hér með Herald Tribune
frá því í dag.

Með bestu kveðjum
þeris þess

P.S. Public Ledger 14/2 '49
fylgir í bréfi til
utannvikinnuþryggingu

Verðfall á feitmeti.

Stórkostlegt verðfall hefur orðið á feitmeti á heimsmarkaðnum undanfarið, einkum tvo síðustu mánuði.

Síðan um sama leyti í fyrra hefur verð á eftirtöldum feitmetisvörum fallið í Bandaríkjunum, sem hér segir:

Tólga	ca 60%
Svínafeiti	ca 60%
Smjörlíki	ca 22%
Bökunarfeiti	ca 17%
Handsápa	ca 15%
Önnur sápa	ca 18%
Bómullar fræolía	ca 33%

Skv. "The Public Ledger, 14. febr. 1949.



PÓSTHÓLF 514
SÍMAR: 3694 OG 4098

VERSLUNARRÁÐ ÍSLANDS

REYKJAVÍK, 9. febrúar 1949.

HB/RP.

Hr. formaður Sjálfstæðisflokksins
Ólafur Thors,
R e y k j a v í k.

Með bréfi þessu leyfir Verzlunarráð Íslands sér að vísa til samtals þess, er nefnd frá ráðinu átti við yður og báða ráðherra flokksins í núverandi ríkisstjórn, um verzlunarmálin í septembermánuði s.l.

Án þess að gera það samtál að frekari umræðuefni, óskar verzlunarráðið að gefa yður eftirfarandi upplýsingar:

Sá viðskiptanefndarmaður, sem talinn er geta hagsmuna S.Í.S. hefur nú borið fram tillögu til hækkunar á kvóta þess fyrir vefnaðarvöru úr 25% í 40%. Er hér átt við þann hluta innflutningsins, sem skiptast á milli kaupmannaverzlunarinnar og S.Í.S. í.h. kaupfélaganna, eftir að hlutur iðnaðarins hefur verið dreginn frá. Tillaga þessi náði ekki fram að ganga, en samtímis var feld tillaga frá þeim Sig. B. Sigurðssyni og Sverri Júlíussyni um "status quo". Málamiðlunartillaga fulltrúa Alþýðuflokksins um hækkun þessa kvóta í 33¹/₃% var síðan samþykkt með 3. atk. gegn 2. atk., en afgreidd með ágreiningi til úrlausnar Fjárhagsráðs.

Þar sem hér er um að ræða grundvallaratriði varðandi skiptingu innflutningsins má telja það víst, að málið hljóti ekki endanlega afgreiðslu hjá Fjárhagsráði, og muni því þar af leiðandi verða skotið til ríkisstjórnarinnar til endanlegs úrskurðar.

Til þess að þér, hr. formaður, megið hafa aðstöðu til þess að kynna yður, hversu mikið þer á milli, vill

verzlunarráðið skýra yður frá því, að á þeim árum, sem Samband vefnaðarvöruinnflytjenda - kaupsýslumenn, S.I.S. og iðnrekendur sameiginlega - starfaði, var hlutur S.I.S. 14.46% af heildarinnflutningnum eða 16.91% þegar hlutur iðnaðarins var frátalinn. Síðar í sambandi við innlausn hinna svo kölluðu "hafnarbakkavara" varð það að samkomulagi milli aðilanna, að skipting vefnaðarvörunnar færi fram á grundvelli 25% til S.I.S. og 75% til stórsölu- og smásöluverzlana. Í sambandi við þennan útreikning er ekki miðað við heildarinnflutning, heldur innbyrðisskiptingu, eftir að hlutur iðnaðarins hefur verið dreginn frá.

Við úthlutun viðskiptanefndarinnar á vefnaðarvöru 1948, varð hlutur S.I.S., hinsvega einum af hundruði hærri, eða 26% af þeirri upphæð, sem úthlutað var til kaupmannaverzlunarinnar og S.I.S.

Það er vitað að í kjölfar þessarar kröfu munu koma samskonar, eða jafnvel enn röttækari kröfur um hækkun á innflutningshluta sama aðila fyrir skófatnaði og búasáhöldum.

Ef gengið verður að þessum kröfum byggst S.I.S. að auka verulega innflutning sinn á kostnað kaupmannaverzlunarinnar, hvar á landinu sem er.

Það sem hér er á ferðinni er aðeins einn þáttur í harðvítugri baráttu S.I.S. fyrir því að ná til sín sem stærstum hluta af allri verzlun landsmanna, án nokkurs tillits til sanngirniss eða fyrri innflutnings. Án þess að ræða hér nánar um áhrif þau, sem aukinn kvóti til S.I.S. mundi hafa á gjaldstofn ríkisins, vill verzlunarráðið þó ekki láta hjá líða að benda á, að vegna friðinda þeirra í skattamálum, sem kaupfélögin njóta er hér um að ræða mál, sem varðar alla þjóðina stórlega, þótt verzlunarstéttin verði fyrir þyngstum búasífjum, ef ekki verður spyrnt við fæti.

Kröfur þær, sem nú hafa verið gerðar af S.I.S. brjóta algjörlega í bága við þær tillögur og þau grundvallarsjónarmið, sem fulltrúar verzlunarstéttarinnar hafa komið fram með, og sem yður og ráðherrum flokksins eru kunnar.

Verzlunarráð Íslands er þeirrar skoðunar, að enginn stjórnmalaflokkur geti byggt stjórnarsamstarf sitt á því, að annar aðilinn, sem fer með verzlun landsmanna geti aukið sinn hlut á kostnað hins aðilans, þegar þjóðarnauðsyn býður að atvinnuöguleikar stéttarinnar allrar séu skertir mjög verulega.

Stjórnarsamstarf núverandi stjórnarflokka hlýtur að hafa verið byggt á því, að allir aðilar sömu stéttar verði að setta sig við sömu skerðingu á atvinnuöguleikum sínum innan þeirra takmarka, sem lög ákveða. Er það því óhjákvæmilegt að

- 3 -

Sjálfstæðisflokkurinn standi fast á þessum rétti fyrir hönd sinna kjósenda og allra landsmanna og komi í veg fyrir að framangreind breyting á vefnaðarvöruverzluninni nái fram að ganga, því enda þótt hér sé aðeins um eitt þýðingarmikið mál að ræða, þá er það engu að síður prófsteinninn á afgreiðslu annara sambarilegra mála, og tilvera kaupmannaverzlunarinnar í landinu byggist á því að slíkar breytingar og hér um ræðir verði ekki gerðar.

Eftirrit af bréfi þessu hefur Verzlunarráð Íslands sent ráðherrum Sjálfstæðisflokksins.

Með sérstakri virðingu,



PÓSTHÓLF 514
SÍMAR: 3694 OG 4098

VERSLUNARRÁÐ ÍSLANDS

REYKJAVÍK, 9. febrúar 1949.

HB/SW.

Verzlunarráð Íslands hefur í dag sent formanni Sjálfstæðisflokksins bréf, þar sem ráðið skýrir honum viðhorf sitt til þeirra ráðstafana, sem verið er að gera í dag á sviði viðskiptamála.

Leyfir ráðið sér hérmeð að senda yður eftirrit af bréfi þessu.

Með sérstakri virðingu,
STJÓRN VERSLUNARRÁÐS ÍSLANDS,

Hallgrímur Benediktsson

Utanríkisráðherra

Bjarni Benediktsson,

Reykjavík.



PÓSTHÓLF 514
SÍMAR: 3694 OG 4098

VERSLUNARRÁÐ ÍSLANDS

REYKJAVÍK, 21. febr. 1949

Ábending um frílista fyrir
vefnaðarvöru og aukna gjald-
eyriseyðslu, sem því yrði
samfara.

IV. Flokkur			Áætlun Fjárhagsráðs
	liður 2. b	dúkar úr baðmull	kr. 750.000.00
	" 3	léreft allskonar	4.300.000.00
	$\frac{1}{2}$ " 15	fóðurefni, vasæfni	1.000.000.00
			<hr/>
			Samtals kr. 6.050.000.00

Ef þessir liðir yrðu gefnir frjálsir yrði um eftir-
farandi vörur að ræða:

Sirs, tvisttau,
flanlette(flonel), handklæðadregill,
léreft allskonar (bleikt, óbleikt, lítað
fiðurhelt, dúnhelt).
fóðurefni (lastingur, shirtingur, vasæfni
ermafóður).

Miðað við áframhaldandi skömmun teljum vér óhjá-
kvæmilegt að þessi liður hækki úr kr. 6.050.000.00 í
kr. 14.000.000.00 fyrsta árið meðan birgðir er að skapast.

IV. Flokkur
liður 5.c. sokkar allskonar

Samkvæmt áætlun Fjárhagsráðs er gert ráð fyrir inn-
flutningi sokka að upphæð kr. 2.225.000.00. Miðað við það,
að skömmuninni yrði haldið í sama horfi og nú er, þarf inn-
flutningur þeirra að nema einni milljón para til að meta
skammtinum, en það ætti að þýða um það bil kr. 6.000.000.00
þar sem fólk eyðir ekki skömmunarseðlum sínum fyrir ódyrari
vörutegundum umdir núverandi kringumstæðum.

Sigurjón Pétursson

VÍÐIMEL 47

Reykjavík, 1. júlí, 1949.

ICELAND

Hr. utanríkism. ráðherra Bjarni Benediktsson,
Reykjavík.

Þar sem mér er kunnugt um, að Ríkisstjórnin er þessa dagana að ræða um lausn bifvélavirkja deilunnar og þeirra annara deilna, sem nú standa yfir, þá vil ég leyfa mér að senda þessar línur og taka eftirfarandi fram.

1. Kröfur bifvélavirkja (11,8% hækkun ofaná kr. 170,00 pr. viku að viðbættum þremur dögum í sumarfrí og greiðslu vegna vinnufata) er algerlega tilkomin vegna tilverknaðs Alþýðusambands Íslands. Í fyrstu 10 dagana eftir að nágildandi kjarasamningi var sagt upp skýrði stjórn bifvélavirkja félagsins svo frá, að hún mundi ekki gera neinar kröfur um kauphækkun heldur aðeins óska eftir breytingu á uppsagnartímanum. En um þessar mundir meðtók stjórn félagsins bréf frá Alþýðusambandinu þar sem óskað var eftir, að félag bifvélavirkja gerði kröfur um kauphækkun og stóð þá vitanlega ekki á að þær yrðu gerðar.

Ég tel víst að jafnaðarmönnum í Ríkisstjórninni hljóti að hafa verið ljóst frá upphafi, að kröfur um hækkun á útseldri vinnu myndu sigla í kjölfar hækkunar kaups.

2. Eins og skýrt var frá í bréfi samninganefndar okkar til Ríkisstjórnarinnar dags. 27. þ. m., þá höfum við undanfarin 2 ár reynt að fá Verðlagsstjóra til að hækka útsöluverð seldrar vinnu um ca. 10%, sem hefði gert það að verkum, að tekjur og gjöld verkstæðisrekstursins hefðu staðist á. Þetta hefur ekki fengist og þess vegna hefur verið um að ræða verulegan taprekstur hjá verkstæðunum undanfarið tímabil.

Með tilliti til þessa skýrðum við Verðlagsstjóra frá, að við myndum með tilliti til að leysa okkar deilu og þær aðrar, sem yfir standa (þá var gengið útfrá að hlutfallslega sama hækkun myndi eiga sér stað hjá þeim á Akureyri og bátasmiðum hér) ganga inná, að útsala sveina yrði kr. 16,30, en útsala á vinnu ófaglærðra manna skyldi aðeins hækka um kr. 0,60 pr. klst., það er um þá hækkun, er Dagsbrúnar samningurinn fól í sér.

3. Engin þeirra aðila, sem að undanfögnu hafa átt í kaupdeilum, hafa staðið jafn fast fyrir um hækkun kaups, eins og eigendur bifreiðaverkstæða, þar eð nú eru liðnir 2 mánuðir frá því að deilan hófst. Er því ekki hægt að segja, að við höfum átt þátt í þeim kauphækkunum, sem átt hafa sér stað að undanfögnu. Finnst okkur að Ríkisstjórnin megi vel taka tillit til þessa atriðis.

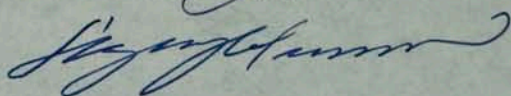
Deilan er nú orðin mjög örðug vegna hins langa tíma, sem hún hefur staðið yfir og þá sérstaklega fyrir hin stærri verkstæði, þar sem nú hefur komið í ljós, að margir af þeim mönnum, sem hjá þeim hafa unnið eru komnir í ýmiskonar atvinnu, sem búast má við, að þeir muni festast í framvegis. Til viðbótar má geta þess, að Kaupfélag Árnesinga, sem samdi strax í upphafi með verulega hærri kjörum en það þurfti að gera, bætir nú gráu ofaná svart og auglýsir eftir bifvélavirkjum, sem sé eftir þeim mönnum, sem hjá okkur hafa unnið.

4. Eins og minnst var á hér að framan mun deilan hitta verst þá verkstæðis eigendur, sem flesta hafa mennina í sinni þjónustu, þ.e. Egill Vilhjálmsson, Páll Stefánsson, Stillir, Þróttur, Ræsir og Sveinn Egilsson, en allir þessir aðilar hafa á síðasta og yfirstandandi ári greitt til flokks okkar. Þú manst að ég skýrði þér fyrir nokkru í síma hve erfiðlega hefði gengið að fá fé hjá Sveini Egilssyni undanfarin ár. Fyrir nokkrum dögum fór ég fram hjá Sveini sjálfum og átti tal við fulltrúa hans og náði hjá honum kr.6.000,00.

Til viðbótar skal þess getið, að ég í gær frétti það frá ábyggilegum heimildum, að bifvélavirkjar væru þessa dagana að fá járnsmiða félagið til að fara í samúðar verkfall með þeim.

Ég veit að allt þetta mál er örðugt við að eiga, en vonast til að þú munir innan Ríkisstjórnarinnar gera þitt til að leysa það.

Með beztu kveðju,



Föstudaginn 27. janúar 1950 átti ég tal í síma við sendiherra Íslands í Washington, Thor Thors. Erindi mitt var að skýra honum frá skeyti, sem borizt hafði frá samninganefndinni í Frankfurt um, að hámark þess, sem þjóðverjar vildu kaupa fisk og síld fyrir, væri 2 milljónir og 200 þúsund dollarar.

Ég sagði sendiherranum þetta vera allsendis ófullnægjandi og fól honum að eiga tal við þá ráðamenn í Washington, sem hann teldi helst geta haft áhrif á þetta um að Bandaríkjamenn beittu öllum áhrifum sínum til að við fengjum fullnægjandi lausn þessa máls.

Spurði ég sérstaklega sendiherra, hvort hann gæti ekki tekið málið upp við hina æðstu vandamenn þar vestra, vegna þess hve það væri þýðingarmikið fyrir okkur.

Sendiherra sagðist þegar hafa flutt málið rækilega og taldi þýðingarlaust að fara í utanríkisráðherra sjálfan og lofaði að taka málið enn upp við þá, sem hann teldi líklegasta til áhrifa og úrlausnar og leggja sig allan fram um að ýta á eftir afgreiðslu.

Föstudaginn 27. janúar 1950 kom sendiherra Bandaríkjanna, mr. Lawson, á skrifstofu mína, samkvæmt beiðni minni. Forsætisráðherra, Ólafur Thors, var staddur við samtalið.

Við gerðum sendiherranum grein fyrir markaðsmálum okkar í Þýzkalandi og nauðsyn þess, að leyfður yrði innflutningur á ísuðum fiski þangað með mjög svipuðum hætti og við höfðum gert við brezka sendiherranna.

Mr. Lawson kvaðst skilja heildar- aðstöðuna og að það væri mikilsvert fyrir Ísland, sem þátttakanda í efnahagssamvinnu Evrópu, að það fengi markað á þessum slóðum fyrir fiskafurðir sínar.

Þá lagði hann einnig sérstaka þýðingu á mikilvægi þess, að Íslendingar yrðu samkeppnisfærir í verði og lofaði að síma stjórn sinni og leggja alla áherzlu á að málið yrði tekið til verulegrar fyrirgreiðslu, eftir því sem fäng fremst væri til., og ræddi sérstaklega um, að málið þyrfti að takast upp við mr. McCloy, þ.e. umboðsmann Bandaríkjanna í Þýzkalandi.

Föstudaginn 27. janúar 1950 kom sendiherra Breta, hr. Baxter, á skrifstofu mína, samkvæmt beiðni minni. Forsætisráðherra Ólafur Thors var staddur við samtalið.

Ég sagði sendiherranum, að erindi mitt væri að ræða við hann um viðskiptasamninga Íslendinga við Þjóðverja.

Eins og honum væri kunnugt hefðu Bretar ^{sent samningu} ~~samt samningu~~ við Íslendinga á s.l. árum um fisklandanir í Þýzkalandi og hefði sá samningur verið Íslendingum mjög mikils virði og værum við þakklátir fyrir þá fyrirgreiðslu. Á sama veg hefðu brezk stjórnvöld nú lýst því yfir, að þau vildu aðstoða okkur um samningsgerð við Þjóðverja, eftir að Bretar væru hættir að semja beint sjálfir.

Þjóðverjar hefðu hinsvegar afhent það, sem þeir kölluðu lokatilboð og væri það um að kaupa fisk og síld fyrir 2.200.000 dollara. Miðað við það, sem keypt hefði verið til Þýzkalands á undanförunum árum af ísuðum fiski væri þetta allsendis ófullnægjandi og mundi leiða til atvinnuhruns hér ^{og} neyðarástand.

Íslenzku stjórninni væri ljóst, að Íslendingar yrðu að vera samkeppnisfærir við aðra Þjóðir um verðlag, þessvegna mundi nú mjög bráðlega verða lagt fram á Alþingi frumvarp til endurreisnar atvinnulífinu.

Baráttan fyrir þeim tillögum mundi verða æði hörð og ef til vill tvísýnt um árangur. ^{ef} markaðstap jafngeigvænlegt, eins og hér, þættist við, virtist aðstaða Íslendinga harla vonlaus.

það ^{var} ~~er~~ nokkuð mikið áfall, að ~~þre~~ brezka stjórnin hefði hætt að kaupa hraðfrystan fisk, ^{þar} þar sem það væri afleiðing af stefnu hennar í innanlandsmálum og við fengjum frjálsan inn-

flutning og heimild til að selja innflytjendum með venjulegu móti, gætum við út af fyrir sig ekki kvartað undan þessu, þó að það kæmi sér illa. Kann þó svo að fara, að við yrðum að taka það mál upp við brezk stjórnvöld á sínum tíma. Um það ætla ég ekki að ræða nú. Hitt væri annað og miklu alvarlegra, ef ^{mín} ætti að mestu að útiloka okkur frá Þýskalandsmarkaðinum. ~~Það~~ væri Þaglega borið á mig, sem ráðherra í fyrrverandi og núverandi stjórn, að ég hefði lokað mörkuðum Austur-Evrópu og þá einkum Rússlandi. Vitanlega væri þetta helber ósannindi, en kommúnistar hömruðu nú svo mjög á þessu, sem þeir gerðu, vegna þess að þeir þættust sjá fyrir mikla markaðseffileika. Ef þeir örðugleikar ^{súta slíku} horfur væru á, mundi það mjög verða vatn á myllu kommúnista, ~~þ~~ enda væri aðstað ^{okkar} okkar, sem vildum einlæga samvinnu við Vesturveldin, að vísu ekki þeirra vegna, heldur okkar sjálfra, mjög örðug, ^{ef} við fengjum hvergi að selja afurðir okkar.

Þátttaka okkar í efnahagssamvinnu Evrópuríkjanna byggðist m.a. á því, að við treystum, að tillit yrði tekið til þess, að Íslendingar hefðu ekki annað en fiskinn til að framfleyta lífinu á. Það væri því skynsamlegra að ætla þeim atvinnu við þau störf en þjóðum, sem við miklu betri skilyrði byggju ^{á öðru latti}. Ef þetta rættist ekki, mundi ^{þengingun} hér fyrir dyrum, enda mundu kommúnistar ^{nota} sér þá hugsun, sem vaknandi væri hjá sumum, að Íslendingum væri það einungis ^{skert} að taka virkan þátt í samtökum lýðræðisþjóðanna, svo sem þeir hefðu gert.

Að öllu þessu loknu fór ég mjög eindregið fram á það við sendiherrann, að hann beitti áhrifum sínum við stjórn sína um að hún gerði það, sem hún gæti til að greiða fyrir

samningum okkar við Þýzkaland.

Forsætisráðherra lagði áherzlu á að þetta væri ekki mál núverandi stjórnar sérstaklega, því að við óskuðum eftir að ný stjórn yrði mynduð hið allra bráðasta, heldur spurningin um það, hvort hægt væri að stjórna hér, án þess að hafa kommúnista með.

Sendiherrann sagðist vita, að brezk stjórnvöld vildu styðja okkur í þessu og hann vonaði, að þegar samningunum miðaði áfram mundu þeir reynast hagkvæmari okkur, en nú væri horfur á. Hann lofaði að koma sjónarmiðum okkar áleiðis, en spurði, hvað það væri, sem við teldum, að stjórn hans gæti gert.

Við lögðum áherzlu á, að ekki væri aðeins höfð góð orð um þetta, heldur reyndi stjórnin að beita þeim áhrifum, sem hún gæti haft á þjóðverja til fyrirgreiðslu í þessu. Þá gátum við þess, að þýzki kaupmenn hefðu tjáð okkur, að markaður mundi vera fyrir kringum 40.þús. tonn af ísuðum fiski í Þýzkalandi. Við hefðum óskað eftir meira magni, þ.e.a.s. 70 þús. tonnnum og okkur sýndist að minnsta kosti eðlilegt, að við fengjum að flytja inn það, er fiskkaupmenn teldu eðlilegar þarfir. Í tilboði því, sem þjóðverjar hefðu gert mundi hinsvegar vera miðað við að ekki væri flutt inn nema 7.500-10.000 tonn og mundi sú tillaga vera komin frá fiskiskipaeigendum. Auðvitað óskuðum við helst eftir því, að ákveðið magn yrði keypt fyrir ákveðið verð, en á þessu stigi málsins værum við þó ekki að ræða verðið, heldur magnið og yrðum að setta okkur við/^{að}verðákvörðun væri farið

eftir svipuðum reglum og annan fisk, sem fluttur væri til Þýskalands. Um það þyrfti þó nánari viðræður. Væri okkur ekki kunnugt hvað í því efni hefði gerzt í Þýskalandi.

Þin Ben

Laugardaginn 28. janúar 1950 kom sendiherra Breta, mr. Baxter, á skrifstofu mína, samkvæmt beiðni sinni.

Erindi hans var að skýra mér frá, að þegar hann kom af fundinum með mér í gær hefði legið þar fyrir skeyti frá Foreign Office í London, þar sem sagt var frá samtali Stefáns Þorvarðarsonar við Foreign Office.

Foreign Office sagðist hafa skýrt sendiherranum frá, að hún hefði lagt fyrir High Commissioner sinn í Þýskalandi, að veita okkur þá aðstoð, sem hann mætti. Sama mundi Bandaríkjastjórn hafa gert, en erfitt væri að hafa áhrif á verð og magn þess, sem þjóðverjar vildu kaupa af okkur af fiski.

Sendiherrann hefði þá svarað því, að verðspursmálið ætti ekki að koma til, vegna þess að Íslendingar mundu reiðubúnir að selja fiskinn fyrir uppboðsverð í höfn í Þýskalandi. Þætti Foreign Office þá við, að þar með virtist verðatriðið úr sögunni, en undir verðlaginu fyrst mundi magnið mjög vera komið. Sendiherrann, mr. Baxter, bætti sjálfur við, að hann vissi ekki hvort þetta væri staðreynd, sem Stefán Þorvarðarson hefði sagt um afstöðu Íslendinga til verðákvörðunarinnar.

Ég sagði þegar, að hann hefði enga heimild haft til að gefa slíka yfirlýsingu, Málið væri ekki komið á það stig.

Síðan sýndi sendiherrann mér skeyti það, sem hann hefði samið og var það alllangt. Ég benti honum á misskilning varðandi einstaka atriði og lagði enn á ný áherzlu á, að hér væri ekki um að ræða aðstoð sérstaklega til núverandi stjórnar, heldur það hvort hægt væri að stjórna á Íslandi, án aðstoðar

kommúnista. Þeim mundi mjög vaxa fylgi, ef markaðir lokuðust að verulegu leyti í Vestur-Evrópu.

Þá hafði sendiherrann sett í skeyti sitt, að Íslendingar óskuðu fyrst og fremst eftir því að selja ákveðið magn við ákveðnu verði, en teldu sig þó ekki geta kvartað undan því, ef þeir fengju frjálst markaðsverð í þýzkalandi.

Ég sagði, að það fyrra væri rétt. Hið seinna hefði að vísu komið fram, en réttara væri e.t.v. að segja, að ^{ef} það fyrra gæti ekki gengið, þá værum við vitanlega reiðubúnir til þess að ræða annað fyrirkomulag á verðákvörðuninni. Í okkar huga væri á þessu stigi magnið aðal atriðið. Varðandi verð á íslenskum framleiðsluvörum þá ætlaði ríkisstjórnin sér einmitt nú bráðlega að leggja fram frumvarp til endurreisnar atvinnulífinu, sem gerðu okkur samkeppnishæfari en áður.

Sendiherrann lofaði að taka athugasemdir mínar til greina

Laugardaginn 11. febrúar 1950 kom sendiherra Bandaríkjanna, Mr. Lawson, á skrifstofu mína samkvæmt beiðni minni.

Erindi mitt var að skýra honum frá boðum, sem borizt höfðu frá samningamönnum Íslands í Frankfurt um, hvernig samningar gengju þar.

Aðalefni þeirra var, að enn hefði lítill eða enginn árangur orðið af aðstoð Bandaríkjamanna þar og útskýrði ég gang málsins eftir föngum fyrir sendiherranum og kvað okkur hafa orðið fyrir miklym vonbrigðum.

Sendiherrann sagði hið sama. Hann sagðist vita, að Bandaríkjamenn hefðu ætlað að reyna að útvega okkur leyfi til að selja 35 þús. tonn af ísuðum fiski í Þýzkalandi, þó að hann vissi ekki, hverjar undirtektir það hefði fengið hjá Þjóðverjum, hefði hann þó haft nokkra ástæðu til að ætla, að árangur af því yrði einhver.

Ég sagði, að tölur, sem fyrir lögju, væru ekki um magn heldur um heildarupphæð, sem Þjóðverjar vildu kaupa fyrir fisk og síld og hefði hún að vísu hækkað smám saman úr 2 milljónum upp í 2,5 milljónir dollara. Ef miðað væri við, það sem Þjóðverjar hefðu sagt fyrst, að þeir reiknuðu með að kaupa 8-10.000 tonn af ísuðum fiski, virtist auðsætt, að ekki gæti verið um neitt svipað heildarmagn að ræða og það, sem sendiherrann minntist á. Það mundi verða mjög veruleg bót fyrir okkur, ef slíkt magn fengist.

Sendiherrann taldi, að hækkunin, sem orðin væri, mundi sennilega vera fyrir áhrif Bandaríkjamanna og játaði, að hún væri mun minni en hann hefði vonað. Hann lofaði að senda nú þegar í dag stranga málaleitun um frekari aðgerðir.

- 1) Ísland er fámennit land og þar eru engar auðlindir, sem freista annarra til áréssa. Sérálítil hernaðarhætta vofir því yfir landinu vegna þess að menn sækist eftir því sökum landkosta þess eða fjölmennis. Hernaðarþýðing landsins kemur nær eingöngu af legu þess milli Bretlands og Bandaríkjanna og yfirleitt landfræðilegri afstöðu þess. Sú afstaða dregur hættu yfir landsmenn, sem þeir ella væru ekki í.
- 2) Íslendingar eru þess ómáttugir að verja sjálfir land sitt og hafa engan her eða herbúnað. Hinsvegar hafa þeir með Atlantshafssáttmálanum tjáð sig fúsa til að leyfa samningsaðilum hernaðarafnot landsins í ófriði. Hernaðaröryggi áður en til ófriðar kemur eða í upphafi hans er sérstakt mál, sem frekari athugunar þarf við.
- 3) Vegna algers varnarleysis landsins í hernaðarefnum á friðartímum og sökum mjög veiks lögregluvalds í landinu verður fjárhagskerfið, sem allstaðar er víðurkennt að hafi mjög mikla þýðingu í þessum efnum, mun þýðingarmeira á Íslandi en annarsstaðar. Á Íslandi er hvorki vilji né geta til að halda mönnum í skefjum með valdi. Þar er allt undir því komið, að atvinnufjármála- félags- og stjórnmálaástand sé slíkt, að óróaöflum takist ekki að egna til verulegra óeirða.
- 4) Frá náttúrunnar hendi er Ísland þannig úr garði gert, að fiskveiðarnar eru hinn eðlilegi grundvöllur undir efnahagskerfi þjóðarinnar. Landbúnaðurinn fullnægir að nokkru leyti þörfinni innanlands, en um útflutning landbúnaðarafurða er varla að ræða a.m.k. ekki að svo stöddu. Auðlindir í landinu sjálfu eru af mjög skornum skammti. Reyndin hefur orðið sú, að 95% af útflutningsverðmætunum koma frá sjávarútveginum.
- 5) Á styrjaldarárunum voru veiðiskipin nýtt til hins ítrasta. Íslenski togaraflotinn og íslensk flutningaskip sigldu með fisk til Bretlands alla styrjöldina. (x) Um 21% af togurunum og 42% af verzlunarflotanum fórst af völdum styrjaldarinnar.

Í stríðslokia voru skipin, sem eftir voru, svo úr sér

(x) Við þessar veiðar urðu Íslendingar fyrir hlutfallslega jafnmiklu manntjóni og Vesturveldin urðu fyrir í stríðinu

gengin, að algjör endurnýjun þeirra var óhjákvæmileg. Var þá hafizt handa um framkvæmd á endurnýjun botavörpu-, báta- og verzlunarskipaflotans svo og byggingu margskonar fiskvinnslustöðva.

6) En þessi uppbygging framleiðslutækjanna var ekki einhlít. Vaxandi sókn á fiskimiðin við Ísland af fiskimönnum margra þjóða hefur leitt til ofveiði ýmissa þýðingarmikilla fisktegunda. Aflabrestur hefur því mjög gert vart við sig og er sjáanlegt að fiskveiðum Íslendinga hefur verið stofnað í bráða hættu. Íslenska ríkisstjórnin hefur því hafizt handa um verndun fiskimiðanna fyrir gengdarlausum ágangi erlendra skipa. Þær ráðstafanir eru enn á byrjunarstigi, og treysta Íslendingar því, að þessar tilraunir muni mæta skilningi.

7) En jafnvel þótt fullkomin tæki til fiskveiða og hagnýtingar aflans séu fyrir hendi og jafnvel þótt nægur afli væri tryggður með verndun fiskimiðanna, þá kemur það ekki að haldi nema jafnframt séu tryggðir markaðir fyrir framleiðsluna, en það veldur nú sífellt vaxandi erfiðleikum. Þessir erfiðleikar eiga sér tvær megin orsakir.

8) Í fyrsta lagi hafa erfiðleikarnir stafað af verðbólgu, sem myndaðist á Íslandi á styrjaldarárunum vegna setuliðsins og gerði það að verkum að framleiðslukostnaður afurðanna hækkaði stórkostlega. Gagn verðbólgunni hafa íslensk stjórnvöld nú gert róttækar ráðstafanir, m.a. með 42,6% gengislökkun til viðbótar gengislökkuninni sl. haust, ráðstafanir til að balancera fjárlög o.fl./í þá átt að koma á jöfnuði í fjárhagskerfi landsins. Í öðru lagi, og það er nú aðalatriðið, eru ýmsar takmarkanir á innflutningi fiske til þeirra landa, sem verið hafa aðalmarkaðir fyrir íslenskar fiskafurðir (að lang mesta leyti þátttökuríki OEEC), en takmarkanir þessar stafa m.a. af því, að lönd þessi hafa viljað vernda sínar eigin fiskveiðar þ.á m. við Ísland.

9) Markaðsvandráði

a) ofangreindar þrátt fyrir þessum aðgerðir, sem sýna á ótvíræðan hátt fullan vilja Íslendinga til þess að gera allar þær ráðstafanir, sem þeim er unnt til þess að auðvelda afurðasölu í

öðrum löndum, er sala íslenskra fiskafurða torvelduð svo, að til fullra vandræða horfir, einmitt í þáttökuríkjum OEEC, svo sem með háum innflutningstollum, beinum innflutningstakmörkunum eða að samtök útgerðarmanna torvelða sölu fisksins á ýmsan hátt.

- b) Samningar um kaup á fiski til Þýskalands árið 1948 og 1949 hafa verið ómetanleg stoð íslensku atvinnulífi. Þessir samningar voru gerðir fyrir atbeina Breta og Bandaríkjamanna. 1950 varð hinsvegar að semja við þjóðverja sjálfa og kaupa þeir nú einungis um 25.000 smálestir af ísvörðum og frystum fiski miðað við um 70.000 smálestir árið 1949 og 64.000 smálestir 1948. Verðið er mjög lækkandi frá því sem áður var, og heildarandvirðið er áætlað 70% minna en í fyrra. Hinsvegar hafa þjóðverjar beint og óbeint verið styrktir til að efla fiskveiðar sínar m.a. á Íslandsmiðum. Má þar t.d. benda á, að Bandaríkjastjórn hefur látið þeim í té 12 togara.
- c) Frá því fiskfrystiiðnaður hófst á Íslandi hefur Bretland ávallt, að undanteknu árinu 1946, verið þýðingarmesta markaðslandið, fyrir frystan fisk. Á styrjaldarárunum var öll framleiðslan af frystum fiski seld til Bretlands og samkvæmt samningi 1945 hétu Bretar því að kaupa allt að 30.000 smálestir af freðfiski það ár. Árið 1949 keyptu Bretar 14.000 smálestir af freðfiski eða nær helming framleiðslunnar. Strax haustið 1939 létu Bretar öllum takmörkunum af ísfisklöndunum í Bretlandi og afnámu 10% tollinn 1940. Íslendingar einbeindu fiskiflota sínum að því á stríðsárunum að fiska fyrir Breta. Um skeið var 75% af ísfiski á markaði í Bretlandi veiddur og fluttur til Bretlands af Íslendingum. En 1946 lögðu Bretar aftur á 10% innflutningstoll á ísfisk. Jafnframt tóku brezkir útgerðarmenn að torvelða og tefja fyrir löndun fisks úr íslenskum togurum í höfnum í Bretlandi með ýmsum sérreglum um afgreiðslu erlendra fiskiskipa. Er þessum aðgerðum fryst og fremst beint að Íslendingum og bitna örðugleikarnir á löndun fisksins, sem af þeim leiðir, lang mest á Íslendingum. Ísfiskmagn það, sem íslensk skip lönduðu í Bretlandi á árunum 1943-1945 nam að

Len hvarthvegg
hafði verið
settið eftir
Ottawa hát-
skólinum

Þess er vitað, að sumir helztu áróðursmenn kommúnista voru í Prag á s.l. ári. Þá er einnig vitað, að Sovét-sendiráðið í Reykjavík hefur náð samband við kommúnista, svo sem t.d. má sjá í móttökkum þar. Kommúnistar hafa tvisvar á seinni árum efnt til all alvarlegra óeirða í Reykjavík. Haustið 1946 út af gerð sanningsins við Bandaríkin um Keflavíkurflugvöll og 30. marz 1949, þegar Alþingi samþykkti Atlantshafssáttmálann.

- c) Styrkleiki kommúnistaflokksins byggist á tvennu. Annarsvegar skírskotar flokkurinn til hinnar mjög viðkvæmu þjóðernistilfinningar Íslendinga og bendir á að mjög nán tengsl í hermálum við útlendar þjóðir muni stofna 140.000 manna þjóð í bráða hættu sem þjóð. Hinsvegar sé fyrirsjáanlegt, að markaðir hjá Vesturveldunum muni smám saman lokast fyrir Íslendingum. Benda kommúnistar einnig á, að meðan þeir tóku þátt í stjórn landsins hafi tekist að afla markaðs fyrir Íslenskar vörur í Rússlandi og árið 1946 hafi Rússar keypt 62,8% af hraðfrysta fiskinum, sem fluttur var út það ár, og 1947 30,8%, en síðari viðskipti hafi farið út um þúfur vegna þess að Íslenska ríkisstjórnin hafi tekið upp nánari og nánari samvinnu við Vesturveldin. Er aðal ásökunarefnið, að núverandi utanríkisráðherra, sem verið hefur hinn sami frá 1947, hafi með vinsamlegri stefnu sinni við Vesturveldin eyðilagt markaði í Rússlandi og þar með kippt fótunum undan velmegun landsins.

- 11) a) Við undirskrift Atlantshafssáttmálans sagði utanríkisráðherra, að Ísland væri ein hinna vestrenu lýðræðisþjóða og vildi eiga heima í samvinnukerfi þeirra. Til þess að Íslenska þjóðin verði áfram sannfærð um, að þetta sé rétt stefna, þarf að koma í veg fyrir, að efnahagskerfi Íslands hrynji í rústir vegna ónagrar samvinnu hinna aðilanna.

- b) Íslendingar hafa ávallt litið þannig á, að grundvallahugsjón efnahagssamvinnunnar hlyti að byggjast á því að hver þjóð ætti að einbeina sér að framleiðslu þeirra afurða, sem hún frá náttúrunnar hendi væri bezt fallin til. Það liggur í augum uppi að því er Ísland snertir, að frá náttúrunnar hendi er það tilvalið til framleiðslu sjávarafurða. Íslendingar verða að eiga þess kost að selja vörur sínar, ef þeir geta gert það á samkeppnisferan hátt, ekki aðeins á ófriðartímum heldur einnig friðar. Þeir vænta þess, að svo verði séð um, að þeir megi flytja fisk sinn til þeirra landa, þar sem fólkið vill kaupa fiskinn, án þess að stjórnvöld þar hindri það með magn-takmörkunum, óeðlilegum tollum eða poli einkaframleiðendum að undirbúa einokunaraðstöðu sína með því að útiloka Íslendinga frá mörkuðum með samtökum sín á milli, t.d. til þess að geta sjálfir stundað fiskveiðar á Íslands- miðum. Íslendingar vænta þess, að vinir þeirra greiði fyrir sölu afurða þeirra svo sem mögulegt er og mæti tilraunum þeirra um friðun fiskimiða með skilningi og stuðningi.

Við viljum að nýrlandi samslaf
þjóta onkar slaf, at su
brú eigum ^{skotanalp} þjóta forslaf sam-
lut met U. E. - En við viljum
at þar slaf, þat einnig
tve mellei samlut sam
eigum getur su samvinnu
eilla met nennu mati slaf
at þjóta sam slaf

flókframtíðin sem segir
gætt einu lífi af þessum

ölu raudis fiski með
vinnu upp undir laud

Steins að "samvinnu-
þingum" hl þess að

Samvinnu þingum Sta
fisk " löng miðskertum fjórð

Íslandi. - Su samvinnu

Steindur ein. af þessum ein-
fjórðum ástæða að í fjórðum

landi fallast kjósendur
enns 2 hana nemna

Stannur stund -

þetta vagnur ein og
þessum öðrum segir

Kulgerð -

Algert trúnaðarmál

[1950]

Fimmtudaginn 18. maí, kl. 10. f.h., fór ég, ásamt Thor Thors sendiherra, á fund Mr. Acheson, utanríkisráðherra Bandaríkjanna, og hittum hann í sendiráði Bandaríkjanna í London. Mr. Galway var á fundinum með Mr. Acheson.

Ég hóf mál mitt á því að segja, að mér þótti leitt að þurfa að ónáða Mr. Acheson út af málefnum okkar, þar sem ég vissi um, að allar þjóðir, eða flestar, í hinum frjálsa heimi komu með vandræði sín til hans. En fjármálaástandið á Íslandi var svo ískuggilegt, að ég teldi nauðsyn að gera honum stuttlega grein fyrir því, og aðstaðum á Íslandi yfirleitt.

Síðan gerði ég grein fyrir aðstaðum á Íslandi, svipað því sem gert er í greinargerð þeirri, sem samin hafði verið til undirbúnings þessum samtölum, og í lok máls míns afhenti ég Mr. Acheson greinargerðina.

Mr. Acheson þakkaði mér skýrslu mína og lofaði að lesa greinargerðina á heimferð sinni til Bandaríkjanna.

Thor Thors, sendiherra, tók undir skýrslu mína og lagði sérstaka áherslu á, hvort Bandaríkin getu hjálpað okkur með fisksköllum til Þýskalands á einn eða annan veg, svo sem gert hefði verið með samningnum, sem bróðir Mr. Achesons hefði átt mikilvægan þátt í að koma á á sínum tíma. Mr. Acheson kannaðist við þátttöku bróður síns í þeirri samningsgerð, en virtist að öðru leyti vera ókunnugur því, að Þýskalandssamningar væru okkur nú óhagstæðari en áður og af hvaða ástæðum, en lofaði að láta athuga þetta nánar.

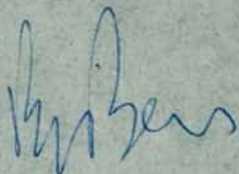
Thor Thors útakýrði það fyrir honum, og minnst ennfremur á það, hvort ekki væri mögulegt, að bandarísk stjórnvöld keyptu hraðfrystan fisk til notkunar handa her sínum og flota. Sendiherrann gat þess, að á því mundu að vísu vera þau vandkvæði að kaupa þari

amerískar vörur í þessu skyni, ef þær væru fyrir hendi, en spurði hvort ekki mundi einhver leið að komast fram hjá því.

Mr. Acheson sagði, að þetta væri einmitt örðugleikinn á þessari leið, en hann væri fús til að láta athuga, hvort á þessu væru einhverjir möguleikar.

Að lokum lagði ég sérstaka áherslu á, að hér væri um tvíþætt mál að ræða: Annarsvegar, hverjar ráðstafanir þyrfti að gera, til þess að koma í veg fyrir fjárhagshrun í haust, ef síldveiðar brygðust enn einu sinni, og hinsvegar, hvernig hægt væri til frambúðar að samræma framleiðslu- og efnahagslíf Íslendinga efnahagskerfi vinnuþjóða þeirra. Við gatum ekki trúað öðru en, að með góðvild þessara völdugu þjóða væri hægt að finna rúm fyrir eðlilega starfsemi og framleiðslu hinnar fámennu Íslensku þjóðar, sem ekki ferri fram á annað en að henni gefist kostur á að starfa og selja þær fábreyttu vörur, sem hægt væri að framleiða og selja frá Íslandi.

Mr. Acheson sagði almennum orðum, að Bandaríkjastjórn væri fús til að greiða fyrir okkar málum, en ræddi ekki einstök atriði, enda var ljóst, að hann var þeim ekki sérlega kunnugur. Hinsvegar lofaði hann, sem sagt, að lesa greinargerðina og athuga málefni okkar eftir fönnum.



1950

Fimmtudaginn 18. maí, kl. 10. f.h., fór ég,
ásamt Thor Thors sendiherra, á fund Mr. Acheson,
utanríkisráðherra Bandaríkjanna, og hittum hann
í sendiráði Bandaríkjanna í London, ásamt Mr. Acheson
var Mr. Galway á fundinum.

Ég hóf mál mitt á því að segja, að mér
bætti leitt að þurfa að ónáða Mr. Acheson út af
málefnum okkar, þar sem ég vissi um, að allar
þjóðir, eða flestar, kæmu með vandræði sín til hans.
En fjármálaástandið á Íslandi væri svo ískyggilegt,
að ég teldi skyldu mína að gera honum stuttlega
grein fyrir því, og aðstæðum á Íslandi yfirleitt.

Síðan gerði ég grein fyrir aðstæðum á
Íslandi, svipað því sem gert er í greinargerð þeirri,
sem samin hafði verið til undirbúnings þessum sam-
tölum, og í lok máls míns afhenti ég Mr. Acheson
greinargerðina og óskaði þess, að þó að ég vissi,
að hann hefði ærið nóg að starfa, bá gerði hann
okkur þann sérstaka greiða að lesa þessa greinargerð
og setja sig þannig lítillega inn í málefni Íslands.

Mr. Acheson þakkaði mér skýrslu mína og lofaði að lesa greinargerðina á heimferð sinni til Bandaríkjanna, en þá verður hann nokkra daga á skipi, svo hann hefur meira næði en ella.

Thor Thors, sendiherra, tók við af mér og lagði sérstaka áherzlu á, að Bandaríkin gætu hjálpað okkur með fiskisölur til Þýzkalands á einn eða annan veg, svo sem gert hefði verið með samningnum, sem bróðir Mr. Acheson hefði hjálpað til að koma á á sínum tíma. Mr. Acheson kannaðist við bátttöku bróður síns í þeirri samningsgerð, en virtist að öðru leyti vera ókunnugur því, að Þýzkalandssamningar væru okkur nú óhagstæðari en áður og af hvaða ástæðum.

Thor Thors útskýrði það fyrir honum, og minntist enn fremur á það, hvort ekki væri mögulegt að Bandarísk stjórnvöld keyptu hraðfyrstan fisk til ~~Ríkis~~ notkunar handa her og flota í Bandaríkjunum. Gat þess að vísu, að á því mundu vera þau vandkvæði að kaupa yrði amerískar vörur í þessu skyni, ef þær væru fyrir hendi, en spurði hvort ekki mundi einhver leið að komast fram hjá því.

Mr. Acheson sagði, að þetta væri einmitt öröugleikinn, en hann væri fús til að láta athuga, hvort í þessu væru einhverjir möguleikar. Mr. Acheson sagði almennum orðum, að Bandaríkjastjórn væri fús til að greiða fyrir okkar málum, en fór ekki inn á einstök atriði, enda var ljóst, að hann var þeim ekki nægilega kunnugur.

Að lokum lagði ég sérstaka áherslu á, að hér væri um tvíþætt mál að ræða, annarsvegar hverjar ráðstafanir byrfti að gera, til þess að koma í veg fyrir fjárhags-hrun í haust, ef síldveiðar brygðust enn einu sinni og hinsvegar hægt væri til frambúðar að samræma framleiðslu- og efnahagslíf Íslendinga, ^{/vínabjórar þeirra} ~~efna-~~ ~~hagskerfivínabjórarþeirra~~, og gætum við ekki trúað, að með góðvild þessarar völdugu bjórar væri ekki hægt að finna rúm fyrir eðlilega starfsemi hinnar fámennu íslensku bjórar, sem ekki ferir fram á annað en að henni gæfist kostur á að starfa og selja bá einu vöru, sem hægt væri að framleiða og selja frá Íslandi.

Föstudaginn 19. maí, 1950, kl. 10.30 f.h.,

fór ég, ásamt Stefáni Þorvarðssyni sendiherra og Thor Thors sendiherra, í embættisbústað Mr. Bevins, til viðræðu við hann, en þar var einnig mættur Mr. G.W.Harrison.

Ég gerði stuttlega grein fyrir aðstæðum á Íslandi. Hversu mikið við ættum undir fiskveiðum og þessvegna, hve alvarlegar afleiðingar það mundi hafa, ef við yrðum lokaðir út af eðlilegum fiskmörkuðum okkar, og þá sérstaklega enska markaðnum.

Ennfremur drap ég á pólitíska ástandið á Íslandi og kommunistahættuna þar.

Þar sem ég sá, að Mr. Bevin var breyttur, styttaði ég mál mitt og lauk því með að þyrja, hvort hann teldi ef til vill réttara að ég talaði einnig við önnur stjórnvöld í Bretlandi á þeim dögum, er ég dvaldi hér.

Þá afhenti ég Mr. Bevin eintak af greinargerð þeirri, er ég hafði daginn áður

afhenti Mr. Acheson, utanríkisráðherra Bandaríkjanna.

Mr. Bevin lýsti yfir almennri samúð með málefnum okkar og vilja til fyrirgreiðslu, en kvað örðugleika vera fyrir hendi. Hann virtist standa í beirri meiningu, að verzlunarsamningar stæðu yfir og bentí á, að ekki væri rétt að krefja of háa verðs, þar sem um að gera væri að hafa stöðug viðskipti. Um þetta atriði átti hann auðsjánlega við samningana um fiskimjölið.

Ég gat þess, að almennir samningar stæðu ekki yfir og við værum hjá honum, ekki til þess að ræða einstök atriði, heldur almennt, og gera grein fyrir málefnum okkar og óska góðvildar og skilnings af hálfu hans og brezkra stjórnvalda í okkar garð.

Mr. Bevin sagðist mundu fylgjast vel með því, sem í þessum málum gerðist og veita okkur há aðstoð, sem hann mætti, og skyldi athuga, hvort ráðlegt væri að við hefðum samráð við önnur brezk stjórnvöld, áður en við færum. Hann skyldi ganga í það strax og næsta samtali á eftir okkur væri lokið.

Við fórum síðan í íslenska sendiráðið og sátum þar nokkra stund og var þá hringt frá Foreign Office og sagt, að Mr. Ernest Davies, Parliamentary Under-Secretary Mr. Bevins væri fús til þess að ræða við okkur um þessi málefni síðar þá um daginn.

Fórum við þrír síðan á fund hans kl. 5, og hittum hann á skrifstofu hans í Foreign Office.

Mr. Ernest Davies tók okkur vel og spurði ég hann strax, hvort hann hefði séð greinargerð þá, sem ég hefði afhent Mr. Bevin um morguninn, og kvað hann svo vera og sýndi mér að hún lá á borðinu hjá honum.

Ég stytta því mál mitt, en drap þó nokkuð á, hversu mikið við settum undir fiskveiðunum og undir brezka markaðnum og hver áhrif allt þetta hefði á stjórnmálaástandið á Íslandi.

Mr. Ernest Daviessagðist skilja okkar aðstæður, en að vísu væru rök til á móti sumu því, sem við segðum. Brezkir útgerðarmenn héldu því t.d. fram, að Íslendingar hefðu grætt mikið á siglingum bangað í stríðinu og endurnýjað flota

sinn, þegar Bretar hefðu ekki átt þess kost, auk þess sem þeir kvörtuðu yfir hörðum refsingum, er þeir væru teknir í landhelgi við veiðar við Ísland, og væru refsingar fyrir slík brot miklu þyngri á Íslandi en t.d. í Noregi. Hann sagðist ekki bera fram neina opinbera kröfu yfir þessu, en geta þess sem dæmi um þau rök, sem á móti okkur væru höfð. Hann sagðist bó ekki gera sérstaklega mikið úr þessum rökum. Honum væri óhætt að segja, að brezk stjórnvöld hefðu samúð með máli okkar, og þar sem við tækjum þátt í Evrópuráði, og sérstaklega Atlantshafsbandalaginu þá hefðu þau auðvitað mikinn áhuga fyrir að kommunisminn efldist ekki á Íslandi, heldur þvert á móti væri dregið úr krafti hans þar. Gallinn væri sá, að Bretar væru í samskonar örðugleikum og Íslendingar og ættu þessvegna örðugt um vik.

Ég tók fram, að ég væri hér ekki kominn til þess að bera fram sérstakar mála-
leitarnir, heldur almennt að óska eftir velvilja af hálfu brezkra stjórnarvalda, en benti á, að

ástæðulaust væri fyrir Breta að kvarta undan harðri meðferð út af landhelgisbrotum, þar sem þessar reglur hefðu verið í gildi í 30 ár, og áreiðanlegt væri, að saklausir menn væru ekki dæmdir á Íslandi.

Ég minntist einnig sérstaklega á þá viðleitni, sem brezkir útgerðarmenn hefðu, til þess að bola Íslendingum út af markaðnum, með samtökum sín á milli, og sérstaklega með því að láta Íslendingar sitja á hakanum með landanir, og mundu einhverjar af þeim ráðstöfunum vera gerðar með samþykki brezkra stjórnvalda.

Mr. Ernest Davies gat þess, að dokkurnar væru í eigu útgerðarmanna, eða a.m.k. ekki stjórnarinnar, og ætti hún því öruggt um vik í þeim efnum.

Varðandi langhelgismálið gat hann þess, að stærð landhelginna væri "Internationalt"-atriði, sem Bretar gætu ekki samið sérstaklega um við Íslendinga, heldur héldu þeir hvarvetna fram þriggja mílna landhelginni.

Ég spurði sérstaklega um deilur þeirra

við Rússa nú og kvað hann bá standa á þriggja mílna landhelgi gagnvart Rússum, og skip það, sem nýlega hefði verið tekið, mundi hafa verið aðeins $1\frac{1}{2}$ mílu frá landi.

Thor Thor, sendiherra, skaut því inn í, að íslenzku skipin væru látin lúta sömu sektarákvæðum og brezku skipin, ef þau væru fundin sek um landhelgisbrot.

Var síðan rætt um nokkuð um málið og lýsti Mr. Ernest Davies enn velvilja sínum og stjórnar sinnar, en stakk upp á því að við töluðum við þau stjórnvöld, sem sérstaklega hefðu með fiskmálefni að gera, og varð að samkomulagi að ég skyldi, næsta mánudag, tala við Mr. Brown, Parliamentary Secretary fyrir Minister of Fisheries, ásamt aðstoðarmönnum hans.

Algert trúnaðarmál

Föstudaginn 19. maí, 1950, kl. 10.30 f.h.,
fór ég, ásamt Stefáni Þorvarðssyni sendiherra og Thor
Thors sendiherra, í embættisbústað Mr. Bevin, til við-
ræðu við hann, en þar var einnig mættur Mr. G.W. Harrison.

Ég hóf mál mitt á því, að harna að þurfa að
ónáða Mr. Bevin með málefnum Íslands, því að hann hefði
ærna að sinna áður. En svo ískyggilegar horfur væru
í fjárhags- og atvinnumálum Íslands, að ég teldi rétt
að skýra þau mál nokkuð fyrir brezkum stjórnvöldum.

Ég gerði síðan stuttlega grein fyrir aðstæðum
á Íslandi. Hversu mikið við ættum undir fiskveiðunum
og þessvegna, hve alvarlegar afleiðingar það mundi hafa,
ef við yrðum lokaðir út af eðlilegum fiskmörkuðum okkar,
og þá sérstaklega enska markaðnum.

Ennfremur drap ég á pólitíska ástandið á
Íslandi, og hverjar afleiðingar miklir fjárhagsörðug-
leikar mundu hafa á það. Studdist ég í þessu við
greinargerð þá, sem samin hafði verið í þessu skyni og
afhenti Mr. Bevin hana við lok máls míns.

Þar sem ég sá, að Mr. Bevin var þreyttur og
ekki heill heilsu stytta ég mál mitt og lauk því með
að spyrja, hvort hann teldi ef til vill réttara að ég
talaði einnig við önnur stjórnvöld í Bretlandi á þeim
dögum, er ég dvaldi hér.

Mr. Bevin lýsti yfir almennri samúð með mál-
efnum okkar og vilja til fyrirgreiðslu, en kvað örðug-
leika vera fyrir hendi. Hann virtist standa í þeirri
meiningu, að verzlunarsamningar stæðu yfir og bentu á,
að ekki væri rétt að krefja of háa verðs, þar sem um
að gera væri að hafa stöðug viðskipti.

Ég gat þess, að almennir verzlunarsamningar
stæðu ekki yfir og við værum hjá honum, ekki til þess

að ræða einstök atriði, heldur að gera almennt grein fyrir málefnum okkar og óska góðvildar og skilnings af hálfu hans og brezkra stjórnvalda í okkar garð.

Mr. Bevin sagðist mundu fylgjast vel með því, sem í þessum málum gerðist, og veita okkur þá aðstoð, sem hann mætti. Hann kvaðst skyldi athuga, hvort ráðlegt væri að við hefðum samráð við önnur brezk stjórnvöld, áður en ég færi úr landi. Hann myndi íhuga það strax og næsta samtali á eftir okkur væri lokið.

Við fórum síðan í íslenska sendiráðið og sátum þar nokkra stund og var þá hringt frá Foreign Office og sagt, að Mr. Ernest Davies, Parliamentary Under-Secretary Mr. Bevins væri fús til þess að ræða við okkur um þessi málefni síðar þá um daginn.

Fórum við þrír síðan á fund hans kl. 4.30 og hittum hann á skrifstofu hans í Foreign Office.

Mr. Ernest Davies sagðist vilja ræða við okkur í framhaldi af samtali okkar við Mr. Bevin um morguninn og spurði ég hann þá, hvort hann hefði séð greinargerðina, sem ég hefði afhent Mr. Bevin um morguninn, og kvað hann svo vera og sýndi mér að hún lá á borðinu hjá honum.

Ég styttaði því mál mitt, en drap þó nokkuð á, hversu mikið við settum undir fiskveiðunum og undir brezka markaðnum og hver áhrif allt þetta hefði á stjórnmálaástandið á Íslandi.

Mr. Ernest Davies sagðist skilja okkar aðstoður, en að vísu væru rök til á móti sumu því, sem við sagðum. Brezkir útgerðarmenn héldu því t.d. fram, að Íslendingar hefðu grætt mikið á siglingum þangað í stríðinu og enduráýjað flota sinn, þegar Bretar hefðu ekki átt þess kost, auk þess sem þeir kvörtuðu yfir hörðum refsingum, er þeir væru teknir í landhelgi við veiðar við Ísland, og væru refsingar fyrir slík brot

miklu þyngri á Íslandi en t.d. í Noregi. Hann sagðist ekki bera fram neina opinbera kvörtun yfir þessu, en geta þess sem dæmis um þau rök, sem á móti okkur væru höfð. Hann sagðist þó ekki gera sérstaklega mikið úr þessum rökum. Honum væri óhætt að segja, að brezk stjórnvöld hefðu samúð með máli okkar, og þar sem við tekjum þátt í Evrópuráði, og sérstaklega Atlantshafsbandalaginu þá hefðu þau auðvitað mikinn áhuga fyrir, að kommunisminn efldist ekki á Íslandi, heldur þvert á móti að áhrif hans þar rénuðu. Gallinn væri sá, að Bretar væru í samkonar örðugleikum og Íslendingar og öttu þessvegna örðugt um vik.

Ég tók fram, að ég væri hér ekki kominn til þess að bera fram sérstakar málaleitanir, heldur almennt að óska eftir velvilja af hálfu brezkra stjórnvalda, en benti á, að fiskflutningar til Bretlands á stríðsárunum hefðu verið hættulegir og Bretar sjálfir ákveðið verðið á ísfiskinum og að ástæðulaust væri fyrir Breta að kvarta undan harðri meðferð út af landhelgisbrotum, þar sem þessar reglur hefðu verið í gildi í 30 ár, og áreiðanlegt væri, að saklausir menn væru ekki dæmdir á Íslandi.

Ég minntist einnig sérstaklega á þá viðleitni, sem brezkir útgerðarmenn hefðu, til þess að bola Íslendingum út af markaðnum, með samtökum sína á milli, og sérstaklega með því að láta Íslendinga sitja á hakanum með landanir, og mundu einhverjar af þeim ráðstöfunum vera gerðar með samþykki brezkra stjórnvalda.

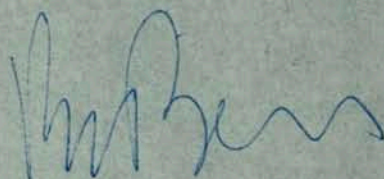
Mr. Ernest Davies gat þess, að dokkurnar væru í eigu útgerðarmanna, eða a.m.k. ekki stjórnaðarinnar, og ætti hún því örðugt um vik í þeim efnum.

Varðandi landhelgis málið gat hann þess, að stærð landhelginna væri "Internationalt" - atriði, sem Bretar gætu ekki samið sérstaklega um við Íslendinga, heldur héldu þeir hvarvetna fram þriggja mílna landhelgiani.

Ég spurði sérstaklega um deilur þeirra við Rússa nú út af landhelginni og tóku sérstaks togara og kvað hann Breta halda fast við þriggja mílna landhelgi gagnvart Rússum, og mundi skip það, sem nýlega hefði verið tekið, hafa verið aðeins 1 1/2 mílu frá landi.

Thor Thors, sendiherra, skaut því inn í, að íslenskku skipin væru látin lúta sömu sektarákvæðum og brezku skipin, ef þau væru fundin sek um landhelgisbrot.

Var síðan rætt nokkuð um málið og lýsti Mr. Ernest Davies enn velvilja sínum og stjórnar sinnar til Íslands. Hann kvað nú standa sérstaklega á um brezka fiskmarkaðinn, þar sem nýlega væri búið að afnema þær hömlur, sem verið hefðu og jafnvægi ekki komið á. Brezka stjórnin hefði nú allt það mál til athugunar og væri framtíðarskipan þess ekki ákveðin. Ég spurði, hvort gagnlegt mundi, að íslenskur sérfræðingur um fiskimálefni kæmi til viðræðna við brezk stjórnvöld nú. Mr. Davies sagði það ekki tímabært að svo stöðu, en stakk upp á því, að við tölum við þau stjórnvöld, sem sérstaklega hefðu með fiskimálefni að gera, og varð að samkomulagi, að ég skyldi, næsta mánudag, tala við Mr. Brown, Parliamentary Secretary fyrir Minister of Fisheries, ásamt aðstoðarmönnum hans.



Ur ræðu Aka Jakobssonar

v/ eldhúsdagsumræður

á Alþingi (Þjóðv. 12. maí '50) -

Markaðirnir í Austur-Evrópu eyðilagðir.

Í markaðsmálum var gjörbreytt um stefnu, í stað þess að leitast við að hafa markaði bæði í vestri og austri eins og nýsköpunarstjórnin hafði gert. Fyrst eftir að stjórn Stefáns Jón. settist að völdum leit út fyrir, að hún ætlaði að fylgja sömu stefnu í markaðsmálum og fyrirrennari hennar. Nefndir voru sendar til samninga bæði til London og Moskva og tóku allir flokkar þátt í þeim nefndum. Þrátt fyrir það þó sósíalistar væru stjórnarandstöðu voru þeir fúsir til samstarfs um að viðhalda þeim mörkuðum, sem unnizt höfðu og afla nýrra. Þetta samstarf bar góðan árangur. Nefndirnar, sem sendar höfðu verið út, komu báðar heim með samninga, sem eftir atvikum voru samilegir. Þá var fyrir árið 1947 gerður samningur við Sovétríkin um sölu á isl. afurðum fyrir um 90 milljónir kr. En friður um markaðsmálin stóð ekki lengi. Skömmu eftir heimkomuna var Lúðvík Jósefssyni vikið úr samningenefnd utanríkisviðskipta fyrir "trúnaðarbrot", að því er Bjarni Benediktsson tilkynnti, þó hann enga tilraun gerði til að finna orðum sínum stað. En þetta nægði Bjarna ekki, heldur byrjaði hann furðulegan áróður um viðskiptin við Sovétríkin. Framkoma þessi er sennilega alveg einstæð af utanríkisráðherra ~~okkum~~ að vera. Eg ætla ekki að fara að rekja hér allt hið furðulega háttalag utanríkisráðherra okkar í framkomu við þjóð, sem við höfum hag af að halda viðskiptum við. En árangurinn af starfi hans er kominn á daginn. Sovétríkin, sem gerðu samninga um kaup á útflutningsvörum Ísland-
inga fyrir um 60 milljónir króna 1946 og um 90 milljónir króna 1947, hafa ekki óskað eftir að tala við Bjarna Benediktsson eða sendimenn hans síðan, en þjóðin situr eftir með hraðfrystan fisk og fleiri vörur, sem hún getur ekki selt. Það er ástæðulaust að hafa sterk orð um störf Bjarna Benediktssonar að markaðsöflun. Í því efni mun þjóðin dæma hann eftir verkunum."

*Samanlesit,
uár.*

Viðskipti við Austur-Evrópulönd.

1946	1000 kr.	%	Innfl. 1000 kr.	%
Pólland	752.000	0,3%	2.200	0,5%
Rússland	57.672.000	19,8%	9.050	2,0%
Tékkóslóvakía	<u>8.519.000</u>	<u>2,9%</u>	<u>2.950</u>	<u>0,7%</u>
	kr. 66.943.000	23,0%	14.200	3,2%

Heildarútflutningur	kr. 291.368.000
Heildarinnflutningur	" <u>448.703.000</u>
	<u>kr. 740.071.000</u>

Þar af viðskipti við Austur-Evrópu alls um kr. 81.143.000, eða um 26,2%.

1951	Útfl. 1000 kr.	%	Innfl. 1000 kr.	%
Pólland	37.950	5,2%	35.650	3,9%
Tékkóslóvakía	17.100	2,4%	19.350	2,1%
Ungverjaland	<u>2.100</u>	<u>0,3%</u>	<u>8.300</u>	<u>0,9%</u>
	kr. 57.150	7,9%	63.300	6,9%

Heildarútflutningur	kr. 726.631.000
Heildarinnflutningur	" <u>923.964.000</u>
	<u>kr. 1.650.595.000</u>

Þar af viðskipti við Austur-Evrópu alls um kr. 120.450.000, eða um 14,8%.

1952 jan.-sept.	Útfl. 1000 kr.	%	Innfl. 1000 kr.	%
Pólland	10.422	2,5%	20.972	3,2%
Tékkóslóvakía	13.110	3,1%	14.910	2,3%
Ungverjaland	<u>1.118</u>	<u>0,3%</u>	<u>523</u>	<u>0,1%</u>
	kr. 24.650	5,9%	36.405	5,6%

Heildarútflutningur	kr. 424.701
Heildarinnflutningur	" <u>657.001</u>
	<u>kr. 1.081.702</u>

Þar af viðskipti við Austur-Evrópu alls um kr. 61.055 eða um 11,5%.

Fimmtudaginn 19. október 1950 átti ég tal við Mr. Lawson, sendiherra Bandaríkjanna, á skrifstofu minni.

Er við höfðum rætt um önnur mál, sagðist Mr. Lawson nýlega hafa fengið bréf frá Mr. Hullay og hefði hann sent sér mynd, sem ég hefði ef til vill gaman af að sjá, og var hún þess eðlis að vekja menn til umhugsunar um hættuna á því, að nú, er sæst fyrir endann á Koreustríðinu, mundu menn taka upp fyrri hætti og gleyma þeirri hættu, sem þeir hefðu verið í.

Mr. Lawson spurði mig, hvort ég yrði var við þennan hugsunarhátt hér á landi og í sambandi við það beindist tal okkar að viðræðum mínum í Washington á dögnum.

Ég sagði Mr. Lawson, að undirtektir manna hér, þeirra sem málið hefði verið borið undir, hefðu verið að meginstefnu vinsamlegar, en endanleg niðurstaða væri komin undir einstökum atriðum, sem frekari skýringa þyrfti á og hefði staðið til, að þær skýringar kæmu frá Washington.

Mr. Lawson kannaðist við það, og sagðist búast við, að þær kæmu innan mánaðar eða svo. Hann sagðist ekki hafa nein fyrirmæli um að ýta á eftir þessu máli, en hætta væri á, að ef slík mál stöðvuðust alveg, dyttu þau niður eða yrði erfitt að koma hreyfingu á þau aftur.

Ræddum við síðan um þetta fram og til baka og gerði ég honum lítillega með almennum orðum grein fyrir viðhorfi manna hér ~~á~~ þeim áhrifum, sem Koreustyrjöldin hefði haft.

Fimmtudaginn 19. október 1950 átti ég tal við Mr. Lawson, sendiherra Bandaríkjanna, á skrifstofu minni.

Í framhaldi af umræðum um áburðarverksmiðjuna sagði Mr. Lawson, að Mr. Mendenhall hefði nýlega rætt við sig um frekari hagnýtingu á auðefnum Íslands og sérstaklega í því sambandi minnzt á hagnýtingu heita vatnsins og gufunnar.

Hefði þeim í því sambandi komið til hugar, hvort ekki væri ástæða fyrir okkur að fá sérfræðilega leiðbeiningu samkvæmt ECA-planinu, þannig að við greiddum af mótvirðissjóði hér heima kostnaðinn við komu slíkra sérfræðinga um hagnýtingu jarðhitans.

Hann sagðist vera algjör leikmaður í þessum efnum og bjóst ekki við, að Íslendingar þyrftu leiðbeiningu um það, hvernig ætti að finna jarðhitann, en sér sýndist, að hann mætti hagnýta með fleira móti en við hefðum gert ennþá.

Í þessu sambandi minntist ég á þá hugmynd, að fengnir yrðu sérfræðingar til þess að rannsaka betur en hingað til hagnýtingu landsins. Mr. Lawson sagði lítið um það en hélt sig meira að jarðhitnum, því hann sagði, að þar væri um ákveðið verkefni að ræða og tiltekið úrlausnar-efni, sem ætti að vera hægt að fá hæfa menn eða mann til að leysa.

Hann sagði, að auðvitað yrði allt frumkvæði í þessu að koma frá Íslendingum og hann tæki þetta alls ekki upp officielt, heldur vildi einungis drepa á þetta í vinsamlegu rabbi við mig.

því óþörf.

.....

Einar Olgeirsson gat ekki fallizt á að 2. gr. ætti að standa því hún væri tækmörkun á 1. gr.

.....

Fundur utanríkismálanefndar 13. apríl 1950.

I. Landhelgismálið.

.....

F. R. Valdimarsson sagði, að eftir greinargerð þeirri, sem hann hefði fengið, litist sér ekki mjög vel á tilraunina og teldi hana hæpna. Hann benti á, að á bls. 3 væri slegið fram þeirri skoðun. að e.t.v. mundi hagkvæmt að semja greinargerð um málið, til þess að leggja fyrir Norðurlandþjóðirnar, áður en til framkvæmda kemur. Hann sagðist álíta að fyrst og fremst væri nauðsynlegt að gera þessum þjóðum það ljóst, hvað mikið væri í húfi fyrir Íslendinga og hvað friðunin væri mikil þjóðarnauðsyn, bæði fyrir oss og aðrar þjóðir. Hann sagði að það væri nauðsynlegt að koma miklum áróðri á framfæri um það mál.

.....

F. R. Valdimarsson sagði, að hann hefði viljað gera fyrirspurn um það, hvort búið væri að semja greinargerð þá, sem hann hefði minnst á, en hitt væri rétt skilið hjá utanríkisráherra, að sín skoðun væri sú, að betra væri að fara sammingsleiðina. Nú sagðist hann spyrja á ný, hvort það væri ætlunin að semja greinargerðina áður en til framkvæmda kæmi.

.....

F. R. Valdimarsson sagði, að það vekti aðallega fyrir sér á þessu stigi málsins að semja greinargerð og